Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 148 (11646) | 1981 чылдың июнь 26, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ АЖЫЛЫН ДООСКАН

1981 чылдың июнь 24-түң кежээзинде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң каттышкан хуралы Кремльдиң Улуг ордузунга болган.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Т. Я. Киселев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, В. И. Долгих, К. В. Русаков** оларны депутаттар болгаш аалчылар диңмиттиг, үргүлчүледиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Чуртталга ажыл-агыйын хөгжүдер, чуртталга фондузунуң ажыглалын болгаш кадагалалын экижидер дугайында, ол ышкаш ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чуртталга хоойлужудулгазының үндезиннериниң төлевилелиниң дугайында айтырыгларны чугаалажыры палаталарның ийи аңгы хуралдарынга доозулганың даргалакчы — Эвилел Совединиң Даргазы **А. П. Шитиков** дыңнаткан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат **И. В. Архипов** түңнел сөс чугаалаан.

Ол айтырыгларны амгы сессияга бүгү талалыг чугаалашканы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң совет кижилерниң чаагай байдалын улам ынай бедидерниче, ооң иштинде чуртталга байдалдарын экижидерниче угланган шиитпирлерин боттандырар талазы-биле калбак хемчеглерин партия, күрүне болгаш профэвилел органнары, күш-ажылчы коллективтер ажылдап кылганының база ажыдыралга боттандырып турарын бүзүреддиг көргүскен деп ол демдеглээн.

Бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң алыс утказы эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездизинге илеткелинде тодаргай айыттынган социал болгаш экономиктиг политиказын депутаттар чугааларынга чаңгыс эп-сеткилдиг деткиди.

Чуртталга ажыл-агыйын хөгжүдер болгаш чуртталга фондузунуң кадагалалын хандырар талазы-биле чазактың ажылдап кылган тодаргай хемчеглерин сессияга санал бергеннер шупту чүүлдүг деп санады. Ынчалзажок чуртталга ажыл-агыйының байдалынга, чуртталга фондузун ажыглап болгаш кадагалап турарынга хамаарышкан шүгүмчүлелдер эдеринчи илеткелде болгаш депутаттарның чугааларында бар болду.

Чуртталга бажыңнарын тудуп болгаш септеп турарының деңнели чавызының, дыка хөй чүүлдери чедир кылдыртпаан болгаш өске-даа четпестерлиг бажыңнарны хүлээп ап турарының фактылары амдаа барын дугайты чөптүг сагыш човаашкын илергейлеттинди.

Амгы сессияга чугаалаттынган бүгү саналдарны болгаш бодалдарны чазак чери, ол ышкаш ССРЭ-ниң хамаарышкан күрүне комитеттери, министерстволары болгаш ведомстволары кичээнгейлиг көөр дээрзин оратор дыңнаткан. Ол органнарга эргежок чугула даалгалар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо айтырыг талазы-биле доктаалының төлевилелинде көрдүнген.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чуртталга хоойлужудулгазының үндезиннериниң төлевилелин эдеринчи илеткелде болгаш депутаттарның чугааларында долу деткээн. Ооң-биле кады хоойлу төлевилелинге ылавылаашкыннар дугайында чамдык саналдар база чугаалаттынган. Палаталарның даалгазын ёзугаар ол саналдарны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының доктаамал комиссияларының даргалары-биле кады көрген. Ол көрүүшкүнүң түңнелинде ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чуртталга хоойлужудулгазының үндезиннерин 20 чүүлге эдиг-биле кады бадылаар деп ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының доктаамал комиссияларының даргалары-биле дугуржуттунган саналды киирип турары бо.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бүгү ажылы партияның XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң сессияга чырыткылаңчак чугаазының тодарадыкчы салдары-биле эртип турар-дыр деп, оратор чугаалаан.

Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хүлээп алганы, ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чуртталга хоойлужудулгазының үндезиннерин бо сессияга көргени тайбыңны камгалаары болгаш чоннуң чаагай байдалын бедидери Коммунистиг партия биле Совет күрүнениң дээди сорулгазы болуп келгенин болгаш болурун бүзүреддиг херечилеп турар.

Чуртталга ажыл-агыйын хөгжүдер, чуртталга фондузунуң ажыглалын болгаш кадагалалын экижидер дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалын чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Чуртталга хоойлужудулгазының үндезиннерин депутаттар палаталарга ийи аңгы бадылаашкынга чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Ол үндезиннерин күштүг болдурун киирериниң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалын хүлээп алган.

Ооң соонда сессия хүн чурумунуң дараазындагы чүүлүн чугаалажырынче шилчээн.

«ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң дугайында ССРЭ-ниң Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы депутат **Н. В. Талызин** илеткел кылган.

Ол айтырыг талазы-биле эдеринчи илеткелди Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларның болгаш Хоойлу-дурумнер саналдаар комиссияларның өмүнээзинден Эвилел Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының Секретары **В. В. Загладин** кылган.

ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелери-биле холбаштыр турур келир практиктиг айтырыгларны амгы үеге чедир янзы-бүрү үелерде хүлээп алдының келген хоойлужудулгаларның хөй санныг актылары-биле таарыштыр шиитпирлеп келген деп оратор чугаалаан. Ол чорук совет органнарның-даа, ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның албан-хүлээлгелеринге чамдык нарын чүүлдерни тургузуп келген деп ол демдеглээн. Ынчангаш Даштыкы херектер талазы-биле комиссиялар болгаш Хоойлу-дурумнер саналдаар комиссиялар ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң бүгү кол айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээр апаар чаңгыс аай Хоойлуну хүлээп алырын черле чогумчалыг болгаш кончуг-ла чогуур үезинде кылдыр санап турар.

Комиссияларның бодалы-биле алырга, Хоойлунуң төлевилели ССРЭ Конституциязынга бүрүн дүгжүп турар. Бистиң чуртувуста турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында күштүг болуп турар хоойлужудулганы ажыглап келгениниң тургустунган практиказын база көргүзүп турар. Киржикчизи ССРЭ база болуп турар делегей керээлериниң чүүлдерин төлевилелде болур чогуурун-биле барымдаалап көрген. Социализмниң акы-дунма чурттарының бо талазынга хоойлужудукчу дүрмүлгазын база ажыглаан.

Бодунуң демократчызының болгаш буянныг чаагайының-даа, бодунуң шиитпирлээр айтырыгларының хемчээлиниң-даа талазы-биле бо Хоойлунуң төлевилели буржуаз күрүнелериниң бо янзылыг хоойлуларындан принципиалдыг ылгалдыг.

ССРЭ-де турар даштыкы хамаатылар ызыгуурундан, социал болгаш эт-хөреңги байдалындан, расазындан болгаш националындан, эр, херээженинден, эртем-билиинден, дылындан, шажынны канчаар көөрүнден, кылып турар ажылының хевиринден болгаш будужундан база өске-даа байдалдарындан хамаарылга чокка, Хоойлу мурнунда бир дөмей болур. Даштыкы хамаатыларга хамаарыштыр кандыг-бир өскээр көөр чорук совет кижилерде чок болгаш турупдаа шылавас.

Совет кижилерниң ханы интернационализминден ол тодаргай илергейлеттинип турар. Бо дээрге, өске чурттарның улустары-биле тайбыңның, найыралдың болгаш кады ажылдажылганың талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң чайгылыш чок чорудуп турар политиказының илерээшкиннериниң бирээзи-дир.

«ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун комиссияларның түңнээшкининде тайылбырлаттынган эдилгелер болгаш немелделер-биле кады бадылаар деп саналды Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларның болгаш Хоойлу-дүрүмнер саналдаар комиссияларның өмүнээзинден оратор киирген.

«ССРЭ-де турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун палаталар дайы-биле ийи аңгы бадылаашкынга депутаттар чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Ол Хоойлуну күштүг болдурун киирериниң чурумунуң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалын хүлээп алган.

Ооң соонда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **М. П. Георгадзе** кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чогуур хоойлуларны болгаш доктаалдарны хүлээп алган.

Оон-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу чыжының бешки сессиязы ажылын дооскан.

(СЭТА).

ССРЭ-ДЕ ДАШТЫКЫ ХАМААТЫЛАРНЫҢ ЭРГЕ-ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы депутат Н. В. Талызинниң илеткели

Эш Л. И. Брежневтиң илеткээни «Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы бистерниң шуптувустуң сагыш-сеткилиивисти хайныктырды. Кыйгырыгла мынча дээш: тайбыңны хандырары Совет күрүнениң даштыкы политиказының дээди сорулгазы боор келген, боор-даа турар, ындыг боор артар-даа.

Ол СЭКП-ниң XXVI съездизинге илип үндүрген 80 чылдарда Тайбың программазынга үндезилеттинип турар, ында амгы үеде делегей байдалын экижидер, делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарын уламчылаар болгаш ханыладыр талазы-биле, бооченсекти эндере бүдүрерин соңгадыр, күрүнелерниң тайбыңкады ажылдажылгазын калбартыр талазы-биле чаа бөлүк саналдар киирген. Эш Л. И. Брежневтиң съездиге илеткелинге чугаалаан саналдарын черге тайбың турзун деп күзеп турар бүгү кижилер деткип турар.

Совет Эвилели янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының база делегейге калбак кады ажылдажылганың ленинчи даштыкы политиказын чайгылыш чок боттандырып турар. Бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң ол принципиаллыг угланыышкының ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң үнелеп четтикмес ачы-хавыязы сиңникен ол угланыышкын бүгү бөмбүрзекте канчаар-даа аажок улуг аттыдарлыг болгаш бедик үнелээшкинниг.

Тайбың программазының боттанышкыны экономикага болгаш садыглажыышкынга, эртемге болгаш культурага, спортка болгаш туризмге — бүгү адырларга ССРЭ-ниң делегей харылзааларының хөгжүүрүнге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Ажыл-херекчи болгаш гуманитар характерлиг харылзаалар быжыгып турар. Чүгле эрткен беш чылда безин бистиң чуртувуска чээрби беш миллион даштыкы хамаатылар келгеш барган.

ССРЭ Конституциязынга үндезилээш бистиң чуртувуста хоойлужудулганы хөгжүдер болгаш сайзырангайжылар талазы-биле калбак программаны боттандырып турар деп, оратор улай чугаалаан. Ол ажыл улуг болгаш ажыктыг болуп турар деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге илеткелинге айыткан. «Чаа Хоойлулар ниитилел харылзааларының янзы-бүрү талаларын ылавылалдыг, шын таарыштырар арганы берип турар» — деп, ол демдеглээн. Ындыг чаа хоойлужудулга актыларының бирээзи болза ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо сессиязынга чугаалажып көөрү-биле төлевилелин киирген ССРЭ-де даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлу болур.

Бо хоойлу төлевилелиниң сорулгазы болза, Совет Эвилелинде доктаамал чурттап азы түр када турар даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң кол-кол айтырыгларын чаңгыс аай хоойлужудулга актызынга, комплекстиг кылдыр тодаргайлаары болур. Хоойлунуң оларга хамаарыштырган чүүлдери, бир эвес ССРЭ хоойлужудулгазында өскээр көрдүнмейн турар болза, хамаатызы болбайн турар кижилерге, азы өскээр чугаалаарга, кандыг-бир талазы-биле хамааты болурунуң барымдаалары чок кижилерге база хамааржыр.

Даштыкы хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлуну бистиң чуртувуска бир дугаар, чаа ажылдап кылган. ССРЭ-де даштыкы кижилерниң эрге-хүлээлгелериниң кол-кол айтырыгларының талазы-биле амгы үеде бар турар нормаларны ол каттыштыр турар. Ооң аңгыда ында мурнунда практикага ажыглаттынып турза-даа, хоойлу ёзугаар быжыглал доктааттынмаан дүрүмнерни база киирген.

Төлевилелде беш келек болгаш 33 чүүл кирип турар. Ооң үндезилеттинип турары эрге-дүрүм принциптерин ССРЭ Конституциязында тодаргайлаан. Олар делегей эрге-дүрүмнүң амгы үеде күштүг болуп турар нормаларынга, ооң иштинде Экономиктиг, социал болгаш культура эргелериниң дугайында делегей пактызында болгаш Хамааты болгаш политиктиг эргелер дугайында делегей пактызында нормаларга, а ол ышкаш Хельсинкиге чөөлел хуралдың Түңнел актызында чүүлдерге долузу-биле дүгжүп турарын демдеглеп чугаалаар апаар. Даштыкы хамаатыларның байдалынга хамаарыштыр делегейниң өске-даа эрге-дүрүм документилеринде айыткан ССРЭ-ниң хүлээлгелерин күүседирин база ында магадылаан.

ССРЭ-де даштыкы хамаатыларга национал чурумну тыпсыры чаа хоойлу төлевилелиниң эң чугула чүүлдериниң бирээзи болуп турарын илеткелчи демдеглээн. Ол дээрге ССРЭ Конституциязындан, бо Хоойлудан база совет хоойлужудулганың өске-даа актыларындан өске чүүл хамааржыпас болза, ССРЭ-де даштыкы хамаатылар совет хамаатыларның ышкаш, ындыг эргелерни болгаш хосталгаларлыг база хүлээлгелерлиг болуру-дур. Даштыкы хамаатылар хоойлу мурнунга бир дөмей эрге-хүлээлгелерлиг болурун онзалап демдеглээн.

Совет Эвилелинде даштыкы хамаатыларга калбак эргелерниң болгаш хосталгаларны тывыспышаан, ССРЭ Конституциязын хүндүлээрин, совет хоойлуларны сагыырын, социалистиг ниити чурттаганың чурумнарын, совет улустуң ёзулалдарын болгаш чаңчылдарын хүндүткел-биле көөрүн хоойлу төлевилели оларга хүлээдирин турар. ССРЭ хамаатыларының бүгү эргелерин даштыкы хамаатыларга бүрүн тыпсыры болдунмас дээрзи черле билдингир. Тодаргай көрдүнген эргелер болгаш хүлээлгелер оларның характеринге үндезилеттиндир чүгле ССРЭ хамаатыларынга хамаарышкан турур болур.

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын болгаш тайбыңның херээн камгалааны дээш, революцуг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинге киришкени дээш, демшилгелиг хөй-ниитичи болгаш политиктиг, эртем азы чогаадыкчы өске-даа ажыл-чорудулгазы дээш истеттирип, сүрдүрген даштыкы хамаатыларга хоргадаар эргени ССР Эвилели болгаш эвилелдешкен республикалар ССРЭ Конституциязының 38-ки чүүлүнге база эвилелдешкен республикаларның конституцияларынга дүүштүр тыпсыры чаа хоойлуда көрдүнүп турарын оратор демдеглээн. Кем-херек үүлгедикчилеринге, үүлгедиглери дээш делегейниң демократтыг хөй-ниитизиниң талазындан буруу шаптырган янзы-бүрү террористерге хоргадаашкынны бистер тывыспайн келген болгаш тывыспайн-даа турар бис деп, ол чугаалаан.

ССРЭ-де даштыкы хамаатыларның хоойлу төлевилелинде айыттынган кол эргелерин, хосталгаларын болгаш хүлээлгелерин илеткелчи ооң ынай тодаргайлап демдеглээн.

ССРЭ-де даштыкы хамаатыларның социал-экономиктиг эргелерин болгаш ындыг эргелерни боттандырарының магадылалдарын хоойлужудуп быжыглаары чаа хоойлунуң онзагай чүүлү болуп турар. Даштыкы хамаатыларның чурттаарының болгаш ындыг-бээр баарының айтырыгларын коллуунда таарыштыр турар капиталистиг чурттарның хоойлуларындан совет хоойлу оон-биле принциптиг ылгалдыг, мынчаарга капиталистиг чурттарда даштыкы хамаатыларның ооң өске эргелерин чүгле ёзу-хевир барымдаалап чарлаза-даа, ол эргелерин херек кырынга боттандырар чугайында ында сагыш салбайн турар.

Чаа хоойлу кады ажылдажылганы калбартырының херээнге, кижиниң эргелерин хандырарынга делегейге Совет Эвилелиниң улуг салдыышкыны болур деп, Н. В. Талызин түңнелинде чугаалаан. Социалистиг тургузугнуң болгаш совет хоойлужудулганың ёзулуг демократизмин болгаш чаагай сеткилдиг чоруун чаа хоойлу тодаргай көргүзүп, даштыкы хамаатыларның эргелерин ССРЭ-де кызыгаарлап турар дээр дугайтыр буржуаз пропаганданың нугулдуг чимээннкиннерин сойгалап илередип турар. Өске күрүнелер-биле бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга сонуургалдыг бүгү кижилер-биле экономиктиг, эртем болгаш культура харылзааларны бүгү талалыг калбартырынга бистиң чуртувустуң бедиийн бо хоойлу бадыткаар. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң улузувустуң күзел-соруу

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ!

ШАЛЫПЧЫ ИШ-БИЛЕ

Төрээн совхозувуста бир чугула кампания — часкы хову ажылдарынга хоочуннар-биле кады комсомолчу-аныяктар бистер бир демниг кириштивис. Совхозта чолаачыларның хөй кезии аныяктар.

Хоочун дагдыныкчыларывыс М. Ооржак, О. Богбалдай, М. Моңгуш олар ээлчег үлүүн доктаамал ажыр күүседип келген. Олар техникага камныг, ак сеткилдиг ажылдарын чагып, байлак дуржулгазын биске дамчыдып берип чоруур.

Ам харысалгалыг үе — чайлаглаашкынче совхозтуң малчыннары кирген. Ону эки эрттиреринче чолаачылар база-ла үлүүвүстү киирип тур бис. Малчыннарны эки оъттуг сериин чайлагларже көжүрүп, дус болгаш чугула херегледиң аъш-чем аймаан, өске-даа чүүлдерни чедирип берип турар бис.

Совет кижилер-биле бир дөмей, тайбыңның херээ дээш хууда харысалгавысты медерел билип, шалыпчы күш-ажылывыс-биле Төрээн чуртувустуң күчүзүн быжыглаар хүлээлгелиг бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу чыжының бешки сессиязынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга Кыйгырыын радиодан дыңнап, солуннардан кичээнгейлиг номчудувус. Делегейге дайынны болдурбас, тайбыңны камгалаар дээш бистиң партиявыстың болгаш чазавыстың могаг чок күженишкинин харысалгавысты улам бедидип турар. Ынчангаш Төрээн чурттуң күчүзүн быжыглаарынга күш-ажылчы үлүүвүстү улам көвүдедир хүлээлгелиг бис.

А. ООРЖАК,
«Дөң-Терезин» совхозтуң чолаачызы.

ИЗИИ-БИЛЕ ЧҮҮЛДҮГЗҮНДҮВҮС

Кижи бүрүзүнүң күш-ажылының түңнели эки болган тудум-на, совет улустуң чаагай чоруу улам бедиир, ышкаш Төрээн чуртувустуң шыдал-күжү улгадыр, ынчангаш тайбыңның магадылалы улам-на быжыгар дээрзин «Кызыл тудуг» эргелелиниң мурнакчы бригадирлериниң бирээзи — А. Д. Воронинниң бригадазының тудугжулары ханызы-биле медерел билгеш, бо беш чылдың баштайгы чылының күш-ажылчы ээлчээн багай эвес эгелээннер.

Дуржулгалыг бригадирниң бригадазының чамдык тудугжулары найысылалда чурулга мастерскаязының тудуунда ажылдап турар. Ында сес кижи бар. Оларны тудуг-монтаж ажылдарын чорударынга херектиг тудуг материалдары-биле эки хандырган турарын чедип алырынче кичээңгейни угландырбышаан база ээлчег үлүгде кылыр ажылдың хемчээлин тодарадып берип, участок мастериниң хүлээлгезин күүседип келдим.

Бригаданың кежигүннери май айда план ёзугаар 24 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын 24,6 муң рубльдүгне күүсеткеннер. Бо күш-ажылчы чедиишкиннерге хоочун дашчылар Николай Велигодский, Анатолий Егошин, Эрес-оол Хертек, Николай Сүүр-оол болгаш оон-даа өскелер төлептиг үлүүн киирип, ак сеткилдиг ажылдааннар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу чыжының бешки сессиязынга хүлээп алган делегей парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын бистиң бригаданың тудугжулары хостуг үезинде кайгамчык улуг кичээңгей-биле солуннардан номчуп, таныжып турар. Ол Кыйгырыгда тайбыңның болгаш улустар аразында айыыл чок чоруктуң эрге-ажыын камгалаарының тодаргай программазын илип үндүргенин бригаданың кежигүннери изии-биле чүүлдүгзүнүп, деткип турар.

В. ЗВЕРЕВ,
«Кызыл тудуг» эргелелиниң № 2 тудуг участогунуң мастери.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР-БИЛЕ

«Чаа орук» совхозтуң ажылчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг ооңаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш чыл эгезинден бээр куженишкинниг ажылдааш, бирги кварталда көрдүнген планнарны шуптузун ажыр күүсеткен. Он бирги беш чылдың планныг ооңаалдаларын чедир болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга сорук киргеш, чаа орукчулар чарышка улам-на идепкейлиг киришкен.

Республика Наадымынга төлептиг ужуражыр дээш совхозтуң малчыннары хой кыргылдазын организастыг эрттирип, малдың чайгы эмнээшкинин, чүүлдазын чогуур үезинде чорудуп, эки семиртилгени чедип алыры-биле сериин тайгаларже чайлаглаадып үнүп турар. Хой ажылында чугула кампания — кыргылда ам бисте кидин тулук. Ону июнь 26-га чедир бүрүн доозар болгаш күрүнеге дук саарының планын июль 1-ге чедир күүседир сорулга малчыннарның мурнунда салдынган. Бо хүннерде дөрт кыргылда пунктуларында ниитизи-биле 46 кижи электриктиг хачы-биле, а 60 кижи хол тачызы-биле кыргып турар. 14800 хойну кыргааш, ооң 25857 кг дукту алган.

Совхоз чартык чылда күрүнеге 20 тонна сүт садар планын ам-на ажыр күүсеткен. Эъттиң планын база-ла боттандырар четчен. Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг ооңаалдаларын октябрь 1-ге чедир бүрүн күүседирин хүлээнип алган малчыннар эрес, сорукту ажылдап турар.

Бирги кварталда районнуң совхозтарының аразынга калбарган социалистиг чарышка «Чаа орук» бирги черни ээлээш, СЭКП Эрзин райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ажыл-агыйның № 4 хойжу бригадазы (бригадири Б. Ч. Севилбаа) төрүүр 100 хойга оңаштыр 99 хураганны менди доруктургаш, чарышка тиилекчи болуп, база шилчиир Кызыл тук-биле шаңнаткан. Эрткен беш айларда совхоз 47 тонна сүт садар тургаш, 56,7 тонна кылдыр, 110 хуу күүсеткен азы планнан артыкка 4,7 тонна сүттү күрүнеге дужаган. Саткан сүт эрткен чылдың бо үезинде деңнелинден 2,5 тонна хөй болган.

Сүт саалдазын көвүдедири-биле кышкы үеде саар инектерниң чемгерилгезин экижиткен, чемин чүгле болбаазыраткаш бээрин организастаан, саанчылар ортузунга соцчарышты дээштиг кылдыр чоруткан.

Совхозтуң хойжуларының көргүзүү бо чылын кажаңгызындан-даа артык бедик. Олар совхозка ниитизи-биле төрүүр чүс хойга оңаштыр 94 хураганны менди доруктурган. Малдың өлүп хораар чоруу эрткен чылдың бо үезинде деңнелинден 91 хуу кызырылган.

Малчыннар кыштагларының агар септелгезин кылып алган. Капитал септелге кылыр тускай звенону тургускаш, ооң кежигүннери ам ажылдап турар.

Келир күстүң дүжүдүнүң магадылалын тургузупшаан, совхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирген.

А. БАРЫМ,
«Чаа орук» совхозта партком секретары.

Ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер херекке Алачурттуң Улуг дайынының хоочуну Доңгак Хелиң-оолович Бегзи-Хуурак бичее эвес үлүүн киирген. Бо малчын чүгле хойга безин 25 чыл ажыдааның айтырга ооң арга-дуржулгазының улуг дээрзи тодаргай.

Д. Х. Бегзи-Хуурак—Улуг-Хемде Жданов аттыг совхозтуң дуржулгалыг малчыннарының бирээзи.

— Бир дугаар төрүүр дүңгүш анык хойларны эрткен чылын хүлээп алган бис. Оларны кыштан хүр ажырар дээш ажаалда, чемгерилгезинче, суггарылгазынче доктаамал кичээңгейни салып келгенивистиң түңнелинде арган-дорган хөй чок болган. Хой оолдаашкынынга эки белеткенгеш, ону организастыг эрттиргеш, төрүүр 100 башка оңаштыр 85 хураганны алдывыс. Ынчангаш социалистиг хүлээлгевис күүсеттивис—деп, Доңгак Хелиң-оолович биске чугаалады.

Бир хойдан-на 2,5 кг дук кыргып алыр ужурлуг, ону ажыр күүседиринге хойжу шуут бүзүреддиг.

Хөюн кыргыткаш, чугдуруп алгаш, сериин тайгаже чайлаглаадып үнеринге кадарчы белеткенип турар. Д. Х. Бегзи-Хуурак каш хонгаш, Ажыктың чайлаанче хөюн боттаңнап кадарып үнер.

Он бирги беш чылды хоочун хойжу багай эвес көргүзүглерлиг эгелээн.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: хойжу Д. Х. Бегзи-Хуурак; ооң хойлары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

КИЧЭЭНГЕЙНИ— ТУДУГЛАРНЫҢ ШЫНАРЫНЧЕ

Тудуг ажылын экижидерин болгаш капитал салыышкыннарның ажыктыын бедидерин чедип алыры чугула дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде айыткан. Ол бирги беш чылда кол кичээнгейни бүдүрүлге күчүлерин болгаш кол фондуларны ажыглалга кииририн-че, капитал салыышкыннарын болгаш материалдыг курлавырларны чугула тудугларже мөөңнээринче угландырар апаар.

Капитал салыышкыннарның ажыктыын бедидери тудуг-монтаж ажылдарының шынарындан улуг-биле хамааржыр. Сөөлгү чылдарда республикада тудуг-монтаж ажылдарының шынарын экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны тудуг организациялары кылып турар. Трестерде, тудуг эргелелдеринде болгаш КМК-ларда объектилерниң шынарын бедидериче угланган организас-техниктиг хемчеглерни эвээш эвести боттандырган. Трестерде өөредилге комбинаттары, тудуг лабораториялары тургустунган, оларның баазалары быжыккан. Тудугжулар аразында «Мергежилдиң тергиини» деп ат дээш конкурстарны организастап турар апарган. Бо талазы-биле эвээш эвес ажылдарны «Тыва тудуг» трестиң коллективи чорудуп келген. Республикага 1976 чылда бүдүрүлге тудугларының 96 хуузу, чуртталга бажыңнарының 90 хуузу, школа, садик тудугларының 70-80 хуузу чүгээр деп демдектер-биле дужааттынып турган болза, эрткен чылын ажыглалга кирген 782 тудугларның 66 хуузун күрүне комиссиялары эки деп демдектерге хүлээп алган.

Ынчалза-даа капитал тудугнуң шынары ам-даа куду деңнелде болуп артышаан. Куду шынарлыг, чедир кылдынмаан объектилерни хүлээдип турар таварылгалар хөй. Ылангыя районнарда чуртталга бажыңнарының, уруглар садтарының шынары куду. Чуртталга бажыңнарының чаагайжыдылгазы чедир кылдынмаан, верандаларын, чадаларын хөй кезиинде хоюглап, хаарылгалаваан маңзалардан кылып турар. Бо талазы-биле «Тыва кедээ тудуг» трестиң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының КМК-ларында четпестер бар.

Эрткен чылын ажыглалгага кирген тудугларның чүгле 0,1 хуузу кончуг эки деп демдектиг дужааттынган.

Тудуг-монтаж ажылдарының шынары инженер-техниктиг ажылдакчылардан, бригадирлерден, оларның дуржулга-мергежилинден хамааржыр болгай. Тудуг организацияларында бо ажылдакчыларның мергежилин бедидер, оларны мурнакчы дуржулгага өөредир талазы-биле хемчеглерни кошкак чорудуп турар. Тудуг ажылдарының технологиязын сагыырын, төлевилел документацияларны шын күүседир талазы-биле прорабтар, мастерлер болгаш бригадирлер негелде-хыналданы кошкаткан. Кедээ объектилерде тудуг-монтаж ажылдарын кылырының графиктери хөй кезиинде чок, а кылдынган графиктерниң күүселдезиниң контролю тургуспаан. Оон түңнелинде күүсеттинип турар ажылдарның технологиязын хажылар, үрей кылыр, дыка хөй ажылдарны катап кылыр таварылгалар эвээжевейн турар. Ол бүгү тудугнуң хуусаазын узадырынга, өртээн улгаттырарынга чедирер.

Тудуг организацияларының удуртукчулары, партия, профэвилел организациялары инженер-техниктиг ажылдакчыларның, бригадирлерниң болгаш ажылчыннарның техниктиг билииниң деңнелин бедидер, ажылдың технологиязын шыңгыы сагыыр дээш хемчеглерни ап чорудар ужурлуг. Коллектив бүрүзүнге улусчу контроль бөлүктериниң, шынар талазы-биле комиссияларның ажылын экижидер, тудуг шынарының булуңнарын, фотостендилерни тургузар болгаш үргүлчү чаартып турарын чедип алыр. Объект бүрүзүнге ажылдарның графигин тургузар болгаш оларның күүселдезин хандырары чугула.

Тудуг-монтаж ажылдарының шынары дээш тудуг организацияларының удуртукчуларының, чагыкчыларның талазындан техниктиг хайгааралдың харысалгазын бедидери негеттинип турар. Капитал тудугнуң шынары бүдүрүлгелерниң продукциязының шынарындан база хамаарылгалыг. Амгы үеде республиканың чамдык үлетпүр бүдүрүлге черлериниң бүдүрүп турар материалдарының шынары куду. Бо чылдың чүгле май айда бүдүрген туйбунуң 64,5 хуузунуң даштыкы хевири күрүне стандартынга таарышпас болган. Кызылдың болгаш Элегес-Аксының заводтары продукцияны үрей кылганындан бирги кварталда 40 муң рубль түңнүг чидиригге таварышкан, оон уламындан тудугжулар 600 муң туйбуну чедир албааннар. Объектилерде кээп турар шалда маңзаларының шыгы нормадан улуг болганындан шаланы катап кылыр таварылгалар бар. Ол дээш чүгле эрткен чылын «Тыва тудуг» трестиң эргелелдери 6,5 муң дөрбелчин метр шаланы катап эде кылыр ужурга таварышкан. Ону эде кылырынга 2800 рубльди артыкка төлээн. Туранның болгаш Шуурмактың ыяш белеткээр пункттарының кылганы соңга, ажык блоктарының хемчээлдери доктаамал эвес, кылыгларны олифа-биле будувайн турар. «Тудуг кезектери» комбинат, «Тыва кедээ тудуг» трестиң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының бүдүрүлгелери продукцияның шынарын экижидер талазы-биле кошкак хемчеглерни ап келген.

Тудуг-монтаж ажылдарының шынарын бедидеринге улуг ужур-дузаны төлевилел организациялары чедирер ужурлуг. Төлевилел организацияларының кылганы чамдык документацияларның шынары багай боор турар. Республиканың куртудуг чери, төлевилел организациялары, банкылар болгаш чагыкчылар төлевилээр ажылдың болгаш тудугнуң шынарын ам-даа кошкак контрольдап турар.

Тудуг организацияларының удуртукчуларындан, партия, профэвилел организацияларындан тудугнуң шынарын экижидеринче угланган комплекстиг хемчеглерни ажылдап кылыры болгаш оларның күүселдезин хандырары, эки шынарлыг объектилерни тудар дээш чарышты коллективтер аразынга нептередири үениң чугула сорулгаларының бирээзи болур ужурлуг.

В. САЛЧАК,
СЭКП обкомунуң тудуг килдизиниң инструктору.

ХУУСААДАН ЭРТЕ

«Тыва даг-дугу» комбинаттың даг-дугу рудниктиң бригадалары бо чылдың ийиги кварталының планныг даалгаларын хуусаазындан эрте күүседир дээш социалистиг чарышты аразында калбарткан, шудургу ажылдап турар. Оларның аразында күш-ажылчы маргылдааның мурнуку одуруун А. Бойковтуң удурткан № 2 экскаваторнуң экипажы ээлээн. Мурнакчы экипажтың кежигүннери майның планын ийи ажыг катап ажыр күүсеткен. Ук коллектив 120 муң тонна даг массазын чудурер турган, ону херек кырында 250,4 муң тоннага боттандырган.

Н. Рудниктиң баштааны № 7 экскаваторнуң коллективи бар эргаларны болгаш курлавырларны чогумчалыг ажыглап турган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырган, 100 муң тонна даг массазын чудурер планын 126,6 муң тонна чедирген. Дуржулгалыг бригадирлер А. Сорокинниң, А. Вошковтуң, Н. Сериковтуң, Л. Пахоруковтуң удурткан экипажтары майның планын база ажыр күүседип, чедиишкиннииг ажылдааннар.

Рудниктиң экскаватор участогунуң коллективи пландан ажыр 5 муң тонна даг массазын чудурген.

Ол рудникте чер уттээр ажылдарда хаарб туттунган бригадалар база багай эвес ажылдааннар. Чижээлээрге, И. Устиновтуң удурткан чер уттээр бригада 1825 погон метр чер уттээш, алган хүлээлгезин 130 хуу күүсеткен. Чер уттээр участоктуң бригадалары ден-лески ажылдап келгениндең ук коллектив майның планныг даалгазындан 1565 погон метр черни ажыр уттээн.

Даг-дугу рудниктиң ээлчеглери ийиги кварталдың даалгаларын хуусаазындан эрте долдур болгаш ажыр күүседир дээш күженишкинниг ажылдап турар.

(Бистиң корр).

Кызылдың № 2 АТП-зинде «Огонёк» кафениң буфеди шагда-ла ажылдап эгелээн. Сөөлгү чылдарда оон ажылы улам экижип, ажылчыннарга төлептиг бараан болуп турар. Буфеттиң эргелекчизи Валентина Степановна Чернетьева биле ажылчыны Валентина Васильевна Бендрих олар мында ам 7 чылдың нүүрүнде ажылдап турар.
ЧУРУКТА: солагай талазындан он талазынче—В. С. Чернетьева биле В. В. Бендрих олар чагыг тургузуп турлар.
В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

ОЛЧА УЛАШСЫН

1981 чылдың эгезинде Э. Кечил-оол школачыларга «Мээң олчам» деп аттыг чечен чугааларының чыындызын бараалгаткан. Ында кирген чечен чугаалар янзы-бүрү чылдарда бижиттинген. Чыындыы «Ленинниң портреди» деп чечен чугаа-биле ажыттынган. Улуг баштыңчының дириг чүве дег чуруун, овур-хевирин дөртен чылдар үезинде бичии тыва оолдуң магадап көргенин бүзүренчиг чуруп көргүскен. Бо чечен чугаа лириктиг чылыг сеткил-биле бижиттинген. Чечен чугааның маадырының ады улустуң өннүү, улуг кижи Ленинге ынак апарганындан бээр хөй үе эрткен. Ынчалза-даа ол Ильичиге ынакшылын чүрээнде ыдыктыг кадагалап чорууур.

«Улуг орукка» деп чечен чугаа революсчу хөөннер, бодалдар-биле синниккен. Улуг кижилер-биле кады бичии оолдар шериглерни улуг сонуургал-биле уткуп турар. Ол улугларның уругларга үлегери-дир.

Бичиилерге таарышкан «Үндүр имнедипкен», «Таанарның хайы», «Кеземче» деп чечен чугаалар онзаланып турар. «Үндүр имнедипкен» деп чечен чугаада өөреникчи кижиниң өөредилге дээш харысалгазының дугайында бодал бичии номчукчуларның кичээнгейин хаара тудар.

«Чударак» деп чечен чугаа чыындыда кол черни ээлеп турар. Ол бичии кижилерниң сеткил-сагыжын хөлзедип хайныктырар. Бичии оолдуң төлептиг бүдүжү школачыларны азырал дириг амытаннарга ынак болурунче угландырып турар. Моон мындыг түңнелди үндүрүп болур. Автор чогаалдарында чүгле бойдус чурумалы-биле кызыгаарланмайн, уругларның боттарының амыдыралын база дорт көргүзерин оралдашкан.

Автор уругларның эскериичел чоруун утпайн турар. Маңаа «Эрээн шанак» деп чечен чугаа хамааржыр. Ында чалгаа кижилерниң шынар чок ажылын шооткан аян бар. Ол эки-дир. Ынчалза-даа авторнуң ол чогаалында кедээ амыдыралдың бир арның даштындан кыдыра көргүскен. Болуушкун бүзүренчиг эвес илереттинген. Доң шанак аар, ажыглаттынмас болгай.

Чыындыда тоолзуг чечен чугаалар база бар. «Буянныг койгунак», «Сагыызынның чораан оол» деп чогаалдар боттарының тургузуу-биле, дылы-биле улустуң аас чогаалынга чоок. Бичии уруглар тоолга кончуг ынак. «Буянныг койгунак», «Сагыызынның чораан оол» өске чечен чугаалар-биле бир демей чыындының утказын байыдып турар.

Чечен чугаалар уругларга чоок, билдингир, бөлүүн, чиик дыл-биле бижиттинген. Чогаал талазы-биле олчага олча ам-даа улашсын деп авторга күзеп каалы.

С. ӨЮН.
Таңды район.

ЭРТКЕН ЧЫЛДААЗЫНДАН ДЭЭРЕ

Суур кыдыы-биле агып баткан кара суғну кеже бээрге, совхозтуң төп кыргылда пунктузу ол. Ында чүгле электриниг хачылар шиилээр, анаа хачылар дазылаар. Өске шимээн барык-ла дыңналбас. Хире-хире хой туткан улустуң холбалаан үнү келир азы хачы чидиткен кижиниң чаныызы шылыраар.

Тес-Хемде «Чолураа» совхозтуң бо пунктузунга хүннүң-не бир муң хире хой кыргыттынып турар. Кыргыкчылардан ээлчегде 60—70 килограмм дүктү кыргып турар Хураган Суван, Вера Балдаңай, Тоня Суктар-оол, Полина Ойдуп ышкаш мурнакчылар хөй. Оларның аразында ажылдан озалдаар азы эрте чанар улус чок.

Совхоз бо чылын 50 тонна дүк күрүнеге садар. Ирттиг кодааннарның бир хойга онаашпыр 3 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып ап турары ук планның күүсеттинеринге бээрин бадыткап турар. Черле ынчаш, хойнуң дүккүрү болгаш дүктүң хөөрээни эрткен чылдагызындан дээре.

Кыргыкчылар аразында социалистиг чарыш багай эвес организастаттынган. Оон түңнелин беш хонгаш-ла үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап турар. Чарыштың негеллезинде дүктүң шынарын, чидириг болдурбазын барымдаалаары чугула черни ээлеп турар.

И. КОМБУ.

УКРАИН ССР. Черкассы областың кедээ ажыл-агый ажылдакчылары эът болгаш сүт бүдүрерин бо беш чылда дыка көвүдедир деп эгелээшкинни үндүрген, сөглээн сөзүнге ээ болуп турарлар. Казыралар семиртилгезиниң хөй-хөй операторлары бо хүннерде хонукта ортумаа-биле 1100—1200 грамм немелде деңзини ап турар апарган.

Бо чылдың беш айларында областың малчыннары эрткен чылдың ол-ла үезинден күрүнеге 600 тонна эътти, 22,6 муң тонна сүттү хөйну саткан.

Чедиишкинниң үндезини болза малды ажаап-тежээриниң дешпилгелиг технологиязын ажыглап кииргенинде, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү ажылдарын комплекстиг механизастаанында, мал чеминиң баазазын быжыглаанында боон турар. Областың ажыл-агыйлары хөй белектуг мал чеми культураларны улуг шөлдерде тарып өстүрүп турар апарган.

Маньково районнуң Островский аттыг колхозунда мыйыстыг бода мал семиртир комплекстиң (чурукта) тудуунга үндүрген акша-хөреңги оон үш чылда ажыглалының дургузунда долузу-биле эгиттинген. Мал чеми белеткелинге күчүлүг техникаларны колхоз ажыглап турар (чурукта).

И. ВОЛЧКОВТУҢ болгаш К. ТАРУСОВТУҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохроникаазы.

Чагаа парлаттынмаза-даа

БАДЫТКАТТЫНМААН

Холушкак барааныг магазинниң багай ажылын, садыгжыларның чоңга каржызын, садыгны чогуур үезинде ажытпазын шүгүмчүлээн чагаа Бай-Тайга районда келген.

Садыгның ажылын кедээ Совет күүскомунуң болгаш хуучулар хуралдарынга сайгарып көрген. Ук садыгны контроль болуу болгаш садыг-кооператив комиссиязы хынаан. Чагаада айыттынган фактылар бадыткаттынмаан. Ында садыгжылар ай, квартал планнарын күүседир талазы-биле шудургу ажылдап, районга каш удаа бирги черни алган дээрзин Бай-Тал кедээ Совединиң күүскомунуң даргазы Х. С. Авыр-оол редакцияга дыңнаткан.

Райондан медээлер

УЛУГ-ХЕМ

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында хой кыргылдазы массалыг эгелээн.

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының төп кыргылда пунктузунда хойнуң кыргылдазы июнь 15-те эгелээн. Баштайгы ийи хүнде анаа 600 ажыг хойну кыргаан болгаш хой бүрүзүнге онаашпыр ортумаа-биле 3 килограмм дүктү алган. Хойжулар Кызыл-оол Ховалыг, Долбаа Ховалыг оларның хөю эңне хөй дүктүг болган.

Пунктуну кыргыкчылар, пресстекчилер, сорттакчылар, адикчи мастерлер дээн чижектиг кадржаан, мергежилдиг ажылчыннар-биле четчелээн. Дүктү хүлээп алыр черде хоочун учётчик Норбу Моңгуш доктаамал ажылдап турар. Кыргыкчылардан Севил Түлүш, Доңгак Норбу олар баштайгы хүнден эгелээш-ле шалыпчы ажыл-иштиң үлегер-чижээн көргүзе бергеннер.

Кыргылда пунктузунда социалистиг чарышты организастап, оон түңнелин үргүлчү үндүрүп, мурнакчыларны иледедип, шаңнап турарын чурумчуткан. Хойну кыргыдары-биле пунктуга сүрүп келириниң графигин, ажылдың хүн чурумун бижээш аскан.

* * *

Ол-да районнуң «Улуг-Хая» совхозтуң Ийи-Тал салбырының Сенекте төп кыргылда пунктузунда ажыл-иш база-ла хайнышкынныг. Ында 30 электри хачылыг кыргыкчылар ажылдап эгелээн. Анаа 22 кодан хойну кыргыыр. Баштай кырган хойларының дүгү бирээзинге онаашпыр 3 килограмм ажыг болган.

Кыргыкчылар социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Күш-ажылчы хоочуннарның бирээзи пенсионер Айыраа Шалган, оон шеригден халажып келген оглу Андрей Шалган, дуржулгалыг кыргыкчы Виктор Доңгак, аныяктардан Клара Кызыл-оол, Изольда Түлүш болгаш өскелер эки ажылдап турар.

Республиканың малчыннар Надымынга аалдар болдурган чарыш хойжулар болгаш кыргыкчылар аразында улам калбарган.

Н. МААДЫ.

ПАРТИЯ САЙЗЫРАҢГАЙ СОЦИАЛИЗМ ҮЕЗИНДЕ

Политинформаторларга, агитаторларга

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң тургустунуп келген хүнүнден эгелээш, бо хүннерге чедир алдарлыг болгаш маадырлыг оруктарны эрткен. Хааныг эрге-чагырганың истеп-сүрүүшкүнүнүң үезинде, эрткен чүс чылдарның 80 чылдарында тургустунуп келген каш улуг эвес марксисчи бөлүктерден, социализмниң делегейде бир дугаар чурту— совет социалистиг күрүнениң башкарыкчызы, боттарының чаңгыс аай тура-соруу, хөделиишкиннери-биле быжыг, күштүг хөй миллион коммунистерниң организациязы болуп хуула берген.

Маркс, Энгельстиң революстуг өөредииниң салгакчызы, эң улуг социал революцияның шылгараңгай баштакчызы болгаш делегейде бир дугаар социалистиг күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң кайгамчыктыг төөгүлүг алдар-ла-вылазы — большевиктер партиязын тургусканы болур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы — бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарын Россияның үш революцияларын: 1905—1907 чылдарның буржуаз-демократтыг революциязын, 1917 чылдың февральдың буржуаз-демократтыг революциязын болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязын дамчыштыр баштап хааныг чазакты дүжүр октааш, капиталистерниң болгаш помещиктерниң эрге-чагыргазын узуткааш, пролетариаттың диктатуразын тургузарынга чедирген.

Социалистиг күрүнени тургузар дугайында марксисчи идеяны боттандырган, пролетар ангының политиктиг тергиилелге чедирген, делегейде бир дугаар марксисчи-ленинчи партия—СЭКП болур. Совет улустуң кээр хөөн чок дайзыннарын — 1918—1920 чылдарда хамаатыг дайынның чылдарында иштики ак гвардейжилерни болгаш даштыкы интервентилерни, 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында гитлерчи фашизмни, япон милитаристерни болгаш оларның эвилелчилерин чылча шаварын партия организастаан. Бүгү чурттарның улус массаларын совет чоннуң төөлүг, эрес-маадырлыг тиилелгези сорук кииргени. Европаның, Азияның болгаш Американың чамдык чурттарында социалистиг революция тиилээн. Делегейниң социалистиг системазы тургустунган. Империализмниң колониалдыг дарлалын күштүг национал-хосталгалыг революция ширбийи шапкан.

СЭКП-ның мерген угааныг удуртулгазы-биле совет улустуң чуткулдуг демиселиниң түңнелинде бистиң улуг Төрээн чуртувус экономика, культура болгаш эртем-техника талазы-биле делегейде бир дугаар черде эң сайзыраңгай күрүне болу берген. Делегейге сайзыраңгай социализмниң тиилелгезин ССРЭ бир дугаар чедип алган. Партияны долгандыр совет улустуң быжыг, чаңгыс эп-сеткилдиг, сырый каттыжыышкынын СЭКП-ның ленинчи политиказының болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының ачызында чедип алган. Партия-биле чоннуң аразында харылзаа кажангызындан-даа артык быжыг. Коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге чаңгыс аай эчис сорулгалыг, хөделиишкиниг кижилерниң төөгүлүг нииттилежилгези — совет улус тургустунган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы — эртемниг коммунизмниң партиязы. Ниитилелдиң революстуг эртем ёзугаар чаартыр марксизм-ленинизм — СЭКП-ның теоретиктиг үндезини. СЭКП-ның XXVI съездизинге эш Л. И. Брежнев Отчёт илеткелинге мынча дээн: «Марксисчи-ленинчи партия бир эвес ол болуп турар бүгү чүүлдерни угаап билиринче, амыдыралдың чаа болуушкуннарын түңнеп шинчилээринче, марксисчи-ленинчи теорияны чогаадыкчы хөгжүдеринче чогуур кичээнгейни салбас болза, бодунуң ролюн күүседип шыдавас».

СЭКП-ның XXV съездизиниң сөөлүнде партияның теоретиктиг арсеналы элээн хөй чаа-чаа түңнелдер-биле неметтинген. Теория талазы-биле кылдынган чүүлдерниң иштинде хамыктың мурнунда сайзыраңгай социализмниң тургустунганы, оон бүгү талалыг артыкшылдыг аргаларын шинчилеп, түңнеп кылган. Сайзыраңгай социализм дугайында ол өөредигге даянгаш, партия бистиң программныг эчис сорулгавысты боттандырарының оруктарын болгаш хуусааларын шыявылаан болгаш тодаратан төөгүлүг үр үелеги стратегияны болгаш тактиказын тодарадылаан.

Коммунистиг партия ажылчын ангының политиктиг организациязы болгаш оларны каттыштырып турар авангарды болур. Ол чаа хевириниң социалистиг революциязының, пролетар диктатуразының, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң партиязы. Ол бодунуң тургустунуп келгениниң баштайгы хүннеринден эгелээш, бүгү ажылчы чоннарның эң чугула эрге-ажыын, сонуургалын камгалап, ону бадыткап келген.

Коммунистиг ниитилелче бурунгаарлаан тудум, совет ниитилелдиң социал талазы-биле структуразы өскерлип, ангыларның аразында ылгавырлар чоорту чидип турар. Калбак улус массалар партияның идеязын болгаш политиказын долузу-биле хүлээп ап, СЭКП-ны долгандыр сырый каттыжып турар. Партия сан талазы-биле өскен болгаш оон салдары чоңда калбарган. Коммунистиг партия бодунуң хүрээлениинде ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның эң эки төлээлекчилерин каттыштырбышаан, совет ниитилелдиң политиктиг удуртукчу күжү, совет улустарның дайынчы авангарды болуп турар.

Совет чурттуң ажылчы чоннарының ыдыктыг херээ — коммунистиг ниитилелдиң тиилелгезин чедип алыры болур. Чоннуң энергиязын болгаш тура-соруун партия коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг сорулгаларын шиитпирлээринче баштап турар. Партия биле чоннуң аразында харылзаа быжыг болгаш кажан-даа бузулбас.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде партия биле массаларның аразында харылзааларның дугайында онзалап айыткаш, ол харылзааларның хевири болур ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары, оналдары, кайчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыын эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. «Партияга кызыгаар чок бүзүревишаан, олар ниитилел амыдыралының, күш-ажылдың болгаш амыдыралдың эң чугула айтырыгларының талазы-биле сеткил-чүрээниң хайнызындан партияга айтырыгларны тургузуп, боттарының бодалдарын болгаш сагыш чаваашкыннарын оон-биле сүмележип, бар четпестерни шүгүмчүлеп турарлар» — деп, Отчёт илеткелде айыткан.

СЭКП-ның кежигүнү деп бедик атты эдилээри, анаа коммунист кижи бүрүзүнүң төлептиг болуру, партияның хүрээлениң ажылчы чоннарның эң эки төлээлекчилери-биле өстүрери, оон одуруун үргүлчү-ле арыы-биле, быжыглаары—партияның иштики амыдыралының дүрүмү болур. Партияга кежигүннер хүлээп алырда В. И. Ленинниң ажылдап кылган принципкин ёзугаар чаңгыстап, эң-не төлептиг, коммунизмниң херээнге бердинген кижилерни хүлээп алыр.

Сөөлгү үжен чылдарның дургузунда партия сан талазы-биле барык үш ажыг катап өскен. Амгы үеде партияның хүрээлениinde 17 миллион 40 муң коммунистер бактаап турар. Оларның 43,4 хуузу ажылчыннар, 12,8 хуузу колхозчулар, 43,8 хуузу техниктиг, эртем болгаш чогаадыкчы интеллигенцияларның төлээлекчилери, чырыдышкынның, кадык камгалалының, культураның, эргелел аппаратының ажылдакчылары, шериг албанныглар. СЭКП-ның XXV съездизиниң соонда партияның хүрээлениң бир миллион чартыктан ажыг ажылчын ангының төлептиг төлээлекчилери немешкен, азы партияга бүгү киргеннерниң 59 хуузу болган. Бо чылдарда партияга киргеннерниң дөрттүң барык үш кезии ленинчи комсомолдуң кежигүннери.

Партияга кирерин күзээннерниң саны өзүп орар. Партияга чаа кежигүннер хүлээп алырда негелдени улам бедидип, оларның политиктиг, ажылчын болгаш моральдыг мөзү-шынарларын херек кырынга хынап көөрүнге кандидат стажын долузу-биле ажыглап турар. Чамдык кижилер ындыг хыналдаларның үезинде боттарын бүгү тала-биле көргүзүп шыдавааныңдан уламындан эрткен беш чылдарда 91 муң кандидаттар СЭКП кежигүнүнге хүлээп алдынмаан. Партияга кежигүн хүлээп алырда аңаа-ла ат эдилээн кижилерни эвес, тургузукчу ажыл-ишке, партияга херектиг кижилерни хүлээп алыр дугайында В. И. Ленинниң чагыын СЭКП хажык чокка боттандырып келген.

СЭКП — интернационалистерниң партиязы. Ол коммунизм тургузукчулары совет социалистиг нацияларның болгаш улустарның акы-дуңмалышкы найыралының болгаш чаңгыс эвииниң нүүрү. Бистиң улуг Төрээн совет чуртувустуң девискээринде чурттап турар чүс ажыг нацияларның болгаш улустарының төлээлекчилери партия бодунуң хүрээлениnde каттыштырып турар.

«Совет кижилерниң чаңгыс эви бөгүн кажангызындан-даа артык быжыг. Бүгү эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, областарның, округтарның чонунуң составы хөй националдыг. Ынчангаш ажылчы чоннарны совет патриотизмниң болгаш социалистиг интернационализмниң, чаңгыс аай улуг Совет Төрээн чуртунга бердинген ханы чоргаарлалдың ёзузунга кижизидери — партияның ыдыктыг хүлээлгези болур»—деп, СЭКП ТК-ның XXVI съездизинге Отчет илеткелинде айыткан.

Бүгү делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң дайынчы революстуг отряды болгаш чарылбас кезээ—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болур. Бодунуң тургустунган хүнүнден эгелээш, пролетаржы интернационализмниң ёзулуг партиязы болуп ол быжыккан болгаш хөгжээн. СЭКП—бодунуң ажыл-чорудулгазының характери-биле, тургустунган принципи-биле, бодунуң идеологиязы-биле ханы интернационалчы.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвии быжыглаарынче СЭКП улуг кичээнгейни салып турар. «Бистиң партиявыс, оон Төп Комитеди акы-дуңма партиялар-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ынай калбартырынче болгаш ханыладырынче угланган идепкейлиг ажылды чорудуп келген. Отчёттуг үеде чүгле Төп Комитеттиң Политбюрозунуң кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттары, секретарьлары безин каш-каш чүс партийжи делегацияларны хүлээп алган. Боттарының ээлчээнде СЭКП-ның төлээлекчилери компартияларның съездилериниң ажылга болгаш өске-даа хемчеглеринге киришкеннер»—деп, партияның XXVI съездизинге эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Даштыкы чурттарда коммунистер-биле акы-дуңмалышкы харылзаалар, ол ышкаш тус-тузунда информация солуушкуннары бот-боттарын эки билип алыр арганы берип турар.

Акы-дуңма партиялар-биле бодунуң харылзааларын СЭКП марксизм-ленинизмниң өөредииниге үндезилеп тургускан. Коммунистиг партияларның аажок хөй нуруузу —француз, португал, герман, грек, фин, дани, австри болгаш Европаның өске-даа компартиялары-биле харылзааларывыс эки. Америка, Азия, Африка, Австралия чурттарының акы-дуңма партиялары-биле СЭКП база шак ындыг харылзааларлыг. Тайбың болгаш социализмниң херээ дээш ол харылзааларны моон соңгаар-даа улам быжыглаар сорулгалыг бис.

Совет ниитилелдиң динамиктиг хөгжүлдези, коммунистиг тургузуушкуннуң нарын сорулгалары, оон үргүлчү-ле өзүп турар улуг масштабы, партияның шиитпирлеп турар идеология талазы-биле ажыл-чорудулгазы, массаларның активтиг чогаадыкчы чоруунуң кедүрлүүшкүннери, социалистиг демократияның калбарып турары, СЭКП-ның бүгү делегей аренизында чорудуп турар камгалакчы улуг ажыл-чорудулгазы коммунистиг партияның сайзыраңгай социализм үезинде удуртукчу болгаш башкарыкчы ролюнуң өскенин көргүзүп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы — совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү, совет улустуң авангарды. Сайзыраңгай социализмниң амгы үе-чадазында чедип алган кайгамчыктыг чедиишкиннерниң боттаныышкынында партия — бистиң үениң угааны, алдары болгаш нүүрү деп В. И. Ленинниң сөстери улам ханы утказылыг болу берген.

В. БИЧЕ-ООЛ,
төөгү эртемнериниң кандидаты, доцент.

ИЛЬИЧИНИҢ ПРОФЭВИЛЕЛ БИЛЕДИ

В. И. Ленинниң 1918 чылдың күзүнүнде профэвилел кежигүнүнге киргени, ленинчи идей-теоретиктиг болгаш практиктиг байлак амыдыралга дыка солун чүүлдер-биле неметтинип турар.

Ол болза анаяк Совет республикага аар-берге үе турган. 1918 чылдың чайынында даштыкы интервентилер орус ак гвардейжилерниң деткимчези-биле Россияның девискээриниң дөрттүң бир кезээн эжелеп алган турганнар. Партия чуртту шериг лагери кылдыр чарлаан болгаш оон ажыл-агыйын болгаш культура-политиктиг амыдыралын дайын байдалынга таарыштыр эде тургускан.

Интервенцияны ойтур шавар, социалистиг Ада-чуртту камгалаар талазы-биле профэвилелдери идепкейлиг ажылды чоруткан. В. И. Ленин ол байдалдарда учёттуң, нормалаашкынның, организация болуп каттыжарының сорулгалары бедик болгаш чугула сорулгага чагырткан турарының, «эргелеп башкарарынга массаны өөредириниң, номчалзырак чорукка эвес, лекциялаарынга, митингилээринге эвес, дуржулгага өөредириниң сорулгаларын» онза чугулалап демдеглээн.

В. И. Ленин «Профэвилелдерниң сорулгаларының дугайында» чүүлүнге «ниитизи-биле профэвилел шимчээшкининиң ол чаа сорулгаларга-даа, социалистиг тургузуушкунга чартык пролетариаттың улам-на хөй санныг массаларын хандыкшыдарынга-даа организацияның чаа хевирлерин дилеп тыварының» эргежок чугулазын айыткан.

Ындыг эң чугула организастыг хевир болза профэвилелдерни бүдүрүлгениң адырлар аайының принцилиг база демократтыг централизмниң принципи-биле тургузары, а оларны шупту ажылчы чоннаны профэвилел кежигүнүнге бүгү-ниити хаара тудары болур. 1918 чылдың январьда профэвилелдериниң бирги Бүгү-россия съездизи Совет эрге-чагырганы база оон чазаа — Улус Комиссарларының Чөвүлелин олар бүрүн долузу-биле деткип турарын чаңгыс эп-сеткил-биле илергейлээн, оон соонда профэвилелдери идей-организация талазы-биле чедиишкинниг хевирлеттиниг тургустунган. Металлистерниң, пөс-таавыжыларының, алгы-кеъш кылыкчыларының, демир-орукчуларының, тудугжуларның профэвилелдери быжыккан. Профэвилелдерниң социал баазазы калбарган. Бир эвес 1917 чылда база 1918 чылдың эгезинде профэвилелдери колдуунда-ла индустриалдыг пролетариатты каттыштырып турган болза, 1918 чылда ажылчы чоннарның чаа-чаа кезектерин — эмнелге база парлалга, уран чүүл ажылдакчыларын хаара тутпушаан, олар ниити профэвилелдерниң эргезинге кирип база чаңгыс аай пролетаржы сагылга-чурумга чагыртып турган.

Чогум-на ынчаар совет журналистерниң чаа профессионал эвилели чаа тургустунган. 1918 чылдың августа ол тургустунуп эгелээш, ол чылдың ноябрьга чедир совет журналистерниң Бүгү-россия съездизинге оон профэвилели шуут тургустунган. Ол эвилел «ниити-даа, профессионал болгаш тускай-даа совет парлалга органнарынга ажылдап турган журналистерни» каттыштырган.

«Ажылчын-тараачынның эрге-чагыргазын хүлээп көрүп база деткип турар совет парлалга органнарынга бижип азы ажылдап турар кижи бүрүзү ооң кежигүнү боор болур». Ындыг профэвилелиниң тургустунганы онза улуг ужур-дузалыг болган. Чүге дээрге буржуаз литераторларның дыка хөйү Совет эрге-чагырганың талазынче кирбейн барган. Ынчангаш журналист кадрлар чедишпезинден партия дыка бергедеп турган. Ынчалзажок большевиктерге партияның херээнге кызыгаар чок бердинген, талантылыг, дуржулгалыг журналистерниң «алдын фондузу» бар турган. Ол чугула ажылга Н. Крупская, М. Ольминский, Е. Ярославский, пролетаржы чогаалчылар М. Горький, А. Серафимович болгаш өскелер-даа идепкейлиг киришкеннер.

В. И. Ленин пролетаржы журналистиканың кадрларынче аажок улуг кичээнгейни салып, большевик база пролетаржы парлалганың ажылынга бүгү талалыг киржирин оралдажып, Д. Бедныйның шоодуглуг чүүлдерин деткип чораан. В. И. Ленин бодун большевик журналистерниң бөлүк отрядынга киргейин чоргаарал-биле санап чораан. 1921 чылдың мартта РКП(б)-ның X Бүгү-россия съездизиниң делегадының анкетазын (бүрүткелин) долдуруп бижиирде: «1917 чылга чедир кылып чораан кол ажылы» деп, шугумга: «Литератор» деп, Владимир Ильич бижээн.

Ынчалзажок совет парлалганың ажылын таарыштырып, тургузуп экижидеринге ынчап күштер чедишпес турган. В. И. Ленин сентябрь 20-де «Правда» солунга «Бистиң солуннарывыстың характериниң дугайында» деп чүүлдү бижээн. Совет парлалганың байдалының дугайында сагышсыралын ол демдеглээш, амыдыралдан оон хожудаашкынның ажып эртериниң аргаларын айыткан. В. И. Ленин мурнакчы коллективтерниң дуржулгазын калбаа-биле пропагандалаарын, чедиишкиннерниң аргаларын көргүзерин саналдаан. Амыдыралчы, тодаргай чижектерге болгаш чаа ёзу-биле ажылдаарының үлегер-чижээнге массаны кижизидерин шилчилгениң үезинде парлалганың кол сорулгазы кылдыр ол тодараткан. «Политиктиг шуугаазыннарны эвээжедир. Интеллигентичи чулчурушкуннарны эвээжедир. Амыдыралче ханылаар. Ажылчын болгаш тараачын массазының боттарының хайныышкынның ажылынга чаа чүүлдү херек кырында канчаар тургузуп турарынче улам улуг кичээнгейни салыр. Ол чаа чүүлдер изин хире коммунистиг болуп турарын улам хөй-биле хынаар херек» — деп, ол түңнелинде бижээн.

В.И. Ленинниң ол кыйгырыгларын журналистер изин-биле деткээн болгаш чаа ниитилелдиг тургузарының херээнге идепкейлиг киржип эгелээннер.

Горки дагларынга үр эвес дыштангаш, В. И. Ленин октябрьның ортан үезинде Москвага чедип келген. Владимир Ильичиниң барып үзелдиг дайзын эсер херээжен Ф. Каплан аар балыглаан соонда кадыын экижидип, сегип алыры-биле оон анаа дыштаныр турганчол, оон келген дораан-на ол партияның болгаш күрүнениң улуг ажылынче кирипкен. Ол хүннерде Владимир Ильич совет журналистерниң профэвилелиниң кежигүнүнге ону хүлээп алырының дугайында диилег билдириишкинни киирген. Оон билдириишкининиң сөстери бо: «**Совет журналистерниң профэвилелиниң кежигүнүнге мени киирип алырын диледим. Вл. Ульянов (Ленин)**».

Октябрьның 22-де профэвилелиниң комитеди ол билдириишкинни сайгарып көрген болгаш Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Даргазын совет журналистерниң профэвилелиниң хуреэленинге хүлээп алган. Октябрь 24-те «В. И. Ленин — профэвилелиниң кежигүнү» деп эге-биле «Правдага» ол билдириишкинни парлаан.

В. И. Ленинниң профэвилелинге киргени улуг ужур-дузалыг болган. Совет журналистерниң тургузукчу съездизи болурунуң бичии мурнуу чарлыында ол анаа кирген. Ол факт боду безин Ленин ындыг профэвилелиң тургузарынче улуг кичээнгейни салып чораанын бадыткап турар. Совет журналистерниң каттыжыышкынының талазы-биле ажылды ол күрүне деңнелинче кедурген.

В. И. Ленин профэвилел кежигүнүнүң адын бедикче көдүрген. «Күш-ажылдың Кызыл армиязының кежигүнү кылдыр болуп көргүскен чүгле ындыг ажылчын профессионал эвилелиниң кежигүнүнге төлептиг болур» — деп, пес-таавы үлетпүрүнүң ажылчыннарының III Бүгү-россия съездизинге ол онзалап демдеглээн.

1918 чылдың ноябрь 6-да В. И. Ленин Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга болган профэвилелдерниң Бүгү-россия төп болгаш Москва чөвүлелдериниң байырлыг хуралынга чүве чугаалаан. Пролетариат диктатуразының баштайгы чылында чаа амыдыралды тургузарынга профэвилелдерниң ролю кайгамчык улуг болганын ол демдеглээн. В. И. Ленин: «Амдыгаа чедир чорупкан орук-биле дидим бурунгаарланар, эштер, ажыл-херекче улам-на чаа-чаа массаларны хандыкшыдынар!» деп чагаан. Совет профэвилелдери масса-биле ажылдаарының уран аргазын кезээде В. И. Лениннен өөренип келген болгаш өөренип-даа турар. Совет профэвилелдерниң кандыг-даа ажыл-чорудулгазынга чедиишкиннерниң эң чугула, кол негелдези чон-биле сырый харылзаа болур дээрзин В. И. Ленин айтып чораан. Совет профэвилелдери амгы үеде-даа Владимир Ильичиниң ол айтыышкыннарын удуртулга болдурган, ажылчы чоннарга профэвилелиниң эге организация бүрүзү эргелеп башкарарының ленинчи школазы, ажыл-агыйны чорударының школазы, коммунизмниң школазы болган турарын чедип алыры дээш ажылдап турар.

Т. ДЕРНИЦИНА,
төөгү эртемнерниң кандидады.
(«Труд» солундан).

АМГЫ ҮЕНИҢ ЭҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы, делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы делегейниң хөй-ниитизиниң база парлалгазының кичээнгейиниң төвүнде турар. Эң чугула ол документилерниң даштыкы чурттарның солуннарының бирги арыннарында долузу-биле азы оларның делгеренгей дочуулазын парлаан. Тайбынче, чавырлыышкынны камгалаарынче база быжыглаарынче бодунуң сыныш чок чүткүлүн ССРЭ база катап бадыткаан-дыр деп, янзы-бүрү чурттарның сураглыг күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, парламентилер кежигүннери, парлалга демдеглеп турар. Дайынзырак империалистиг бөлүктерниң буруузу-биле делегейде байдал шыңгыызы-биле нарыыдаан амгы үеде Совет Эвилелиниң тайбын чаа инициативазының онза чугула ужур-дузазын делегейниң тайбынга ынак миллион-миллион кижилери билип турар.

Тайбынны хандырары Совет күрүнениң даштыкы политиказының дээди сорулгазы болуп келген болгаш болуп-даа турар деп, Чехословакияның **«Руде право»** солуну бижээн. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чехословак комитеттиң Президиумунуң медеглелин ол солун парлаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыын бүрүн деткээнин ол медеглелде айыткан.

Буянныг болгаш чаагай сеткилдиг чорукче, кижи төрелгетенниң келир үезиниң дугайында сагыш салырынче чалбыыштыг кыйгырыг Москвадан база катап дыңналган-дыр деп, Болгарияның **«Земеделско знаме»** солуну бижээн. Ол кыйгырыг — СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказының, милитаризм күштерин кынчыктырбас болгаш делегейниң чаа халавын болдурбас чүткүлүнүң тодаргай илергейлээшкини-дир деп, солун онзалап демдеглээн. Л. И. Брежневтиң чугаазы, совет парламентиниң кыйгырыы боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче, чепсегленишкиннерни дүжүреринче угланган СЭКП-ниң принципиалдыг политиказын база катап бадыткаан.

ССРЭ-же фашистиг Германияның оор ёзу-биле халдаашкындан бээр 40 чылының хүннеринде делегейниң бүгү чурттарының дээди хоойлужудулга органнарынга кыйгырыгны чоруткан факт онза чугула ужур-дузалыг болуп турар деп, Польшаның **«Трибуна люду»** солуну демдеглээн. Леонид Ильич Брежнев делегейниң амгы байдалын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга чугаазынга ханызы-биле анализтеп көргүскен болгаш тайбынны камгалаарының тодаргай сорулгаларын база аргаларын айыткан. Ынчаарга Л. И. Брежнев Совет улустуң Ада-чурт Улуг дайынының баштайгы хүннеринден эгелээш, оон сөөлгү хүнүнге чедир дайынның чалбыыштыг оруктарын эрткен болгаш тайбын дээш, делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар дээш демиселге кайгамчык улуг салыышкынны киирип турар деп, ол солун онзалап демдеглээн.

Тайбынны камгалаарындан артык чугула сорулга Совет Эвилелинде, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарында, ертемчейниң бүгү улустарында ам чок деп, эш Л. И. Брежневтиң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга медеглээни — тайбын дээш демиселче чалбыыштыг кыйгырыг-дыр деп, Моол Арат Республиканың Улуг хуралының Президиумунуң секретары **Ц. Готов** онзалап айыткан. Моол улус ол кыйгырыгны бир эп-сеткилдиг бүрүн деткип турарын ол чугаалаан.

Стратегтиг чепсегленишкиннерни дүжүреринге хамаарыштыр Каттышкан Штаттар-биле болгаш НАТО-да оон эвилелчилери-биле чугаалажыышкыннарны дүрген эгелээринче Леонид Брежнев база катап кыйгырган-дыр деп, **«Нью-Йорк таймс»** солун бижээн. Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин оралдашкан кижилер боттарының хөделиишкиннери-биле кижи төрелгетенни айыылдыг халапче чыгап турарын Москва шыңгыы сагындырган-дыр деп, **«Сан-Франциско иказминер»** солун айыткан.

Чугаалажыышкыннарны дүрген эгелээри дээш шиитпирлиг демисежиринче Л. И. Брежневтиң инициативазын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совети делегейниң парламентилерин болгаш улустарын кыйгырган деп, Францияның **«Юманите»** солуну демдеглээн. Совет удуртукчунуң чугаазы ССРЭ-ниң даштыкы политиказының чайгылыш чок шиитпирлиин, Совет Эвилелиниң тайбын чүткүлүн бадыткаан-дыр деп, **«Котидьен де Пари»** солун айыткан. ССРЭ кымга-даа кыжанмайн турар, удур тургузуушкунну Чөөн-даа, Барыын-даа чүктен суураглавайн турар деп, Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче, Чөөн болгаш Барыын чүктүң аразынга чугаалажыышкыннарны дүрген катап эгелээринче Леонид Брежнев кыйгырган-дыр деп, Английяның **«Таймс»** солуну бижээн. Совет Эвилели тайбын эң чугула чаа инициативаны көдүрүп турда, стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-биле чугаалажыышкыннарны кылырынга америк администрациязы «белен эвес» болуп турар деп, Лондонуң **«Морнинг стар»** солуну айыткан.

ССРЭ-ниң даштыкы политиктиг угланыышкынының чайгылыш чогун совет удуртукчу ССРЭ-ниң парламентизиниң сессиязынга бузурелдиг бадыткап көргүскен деп, Барыын Германияның **«Кельнер штадт-анцайгер»** солуну демдеглээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кыйгырыы — тайбынче, делегейниң чаа дайынын болдурбазынче, Чөөн болгаш Барыын чүктүң аразынга чугаалажыышкыннарны дүрген катап эгелээринге кыйгырыг-дыр деп, Япониянын **«Асахи»** солуну бижээн.

Президент Л. И. Брежневтиң болгаш совет парламентиниң делегей чурттарының парламентилеринге болгаш улустарынга кыйгырыы эң-не чугула ужур-дузалыг болгаш бүгү тала-биле деткииринче төлептиг деп санап турар мен деп, Бразилияның парламентизиниң даштыкы харылзаалар талазы-биле комиссиязының даргазы **Флавиу Марсилиу** медеглээн.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОЦИАЛИСТИГ ДЕМОКРАТИЯНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол Арат Республиканың Улуг хуралынга болгаш эрге-чагырганың чер-чер органнарынга чаа болуп эрткен соңгулдалар чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга чугула улуг болуушкун, социалистиг демократияның чайыннанчак чаа тиилелгези болган. Моолдуң төп солуннары соңгулдаларның түңнелдерин калбаа-биле тайылбырлап, бо дугайын демдеглеп турар.

МАР-ның төп соңгулда комиссиязының баштайгы медээлерин ёзугаар алырга, күрүне эрге-чагыргазының оңгу чаа чыыжының дээди органынга соңгулдаларга бүрүткеткен бүгү соңгукчуларның 99,99 хуузу киришкен. Оларның иштинден 99,99 хуузу коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң чаңгыс аай блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкыннарын берген. Ол дээрге — Моолдуң Араттың революстуг намының политиктиг угланыышкынын болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын бүгү моол улустуң бүрүн чүүлдүгзүнүүн, бир эп-сеткилдиг деткип турарының тодаргай херечизи-дир деп, МОНЦАМЭ агентилел онзалап демдеглээн.

МАРН-ның XVIII съездизиниң айытканы социализмниң материал-техниктиг баазазын чуртка тургузарының, ниитилел харылзааларын сайзыраңгайжыдарының, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам ыңай бедидериниң, Моол Арат Республиканың делегей турушатарын быжыглаарының, тайбынны, улустарның хостуг талгазын болгаш деңшилгезин камгалаарының калбак программазы-биле ол соңгулдаларны партия уткаан.

Партийжи шуулганның шиитпирлери, чурттуң чонунга национал болгаш социал хостуг талганы берген Моолдуң улусчу революциязының ам болур 60 чыл юбилейи массаларның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейлиин улам күштелдирген. Моол улустуң ол бедик көдүрлүүшкүнү соңгулдаларга белеткелдиң болгаш соңгулдалар үезинде тодаргай илергейлеттинген.

МАР-ның Улуг хуралының тоску чыыжының болгаш эрге-чагырганың чер-чер органнарының депутаттары Моол Арат Республикага социалистиг тургузуушкунуң херээнге, МАРН-ның иштики болгаш даштыкы политиказын амыдыралга боттандырарынга улуг салыышкынын киирген. Улусчу эрге-чагырга органнарының мурнунда моол соңгаар чаа улуг сорулгалар туруп турар. Оларның иштинден кол сорулга — Моолдуң чедиги беш чыл планын бадылаары, ону амыдыралга боттандырарынга улус массаларны эвилелдээри, МАРН-ның эң чугула шиитпирлерин бүрүн күүселдири болур.

ФРАНЦИЯНЫҢ ЧАА ЧАЗАА

ПАРИЖ. (СЭТА). Премьер министр П. Моруаның саналдарны Францияның чаа чазааның составын республиканың президентизи Ф. Миттеран бадылаан. Социалистиг партияның болгаш Француз Коммунистиг партиянын аразынга чедип алдынган дугуржулгага дүүштүр дөрт коммунистер чазактың составынга министрлер болуп кирген.

П. Моруаның чаа кабинеди 5 күрүне министрлеринден, 29 министрлерден, 9 күрүне секретарьларындан тургустунган, оон составынга Социалистиг партияның, Француз Коммунистиг партиянын, чөөн үзелдиг радикалдарның шимчээшкининиң болгаш демократтар шимчээшкининиң төлээлекчилери кирип турар. Июнь 14-те болгаш 21-де болган ээлчег чок парламент соңгулдаларының соонда П. Моруаның дүшкен баштайгы чазаанга турган министрлерниң кол нуруузу боттарының албан-дужаалдарынга хевээр арткан. Күрүне министринге иштики херектер болгаш децентрализация министринге — Г. Деффер (Соцпартия) база катап томуйлаткан, даштыкы харылзаалар министринге — К. Шейсон (Соцпартия), национал камгалал министринге — Ш. Эрню (Соцпартия), экономика болгаш сан-хөө министринге — Ж. Делор (Соцпартия), даштыкы садыг министринге — М. Жобер (демократтарның шимчээшкини) томуйлаткан. Француз Компартияның ТК-зының Политбюро кежигүнү, ФКП ТК-ның секретары Ш. Фитерман күрүне министри болгаш транспорт министри болган. Коммунистиг партияның төлээлекчилери: Анисет ле Пор — премьер-министрниң чанында администрация болгаш административтиг чаартылгалар херектериниң талазы-биле министр делегаттыы, Джек Ралит — кадык камгалал министриниң, Марсель Ригу — профессионалдыг өөредилге министриниң албан-дужаалдарын алганнар.

Республиканың президентизинге Миттеранны француз соңгукчулар соңгувушаан, оларның бадылааны чаа политиканы чорударынга идиги бээринге боттарының шиитпирлииниң дугайында айыткан Социалистиг партияның болгаш Француз Коммунистиг партияның кады кылган медеглелин Парижке парлаан. ФКП ТК-ның Пленуму болгаш Соцпартияның удуртукчу комитеди ол медеглелди парлаар мурнунда чүүлдүг деп санап көрген турган.

Чазактың баштайгы хемчеглери-биле эгелээн чаартылгаларның политиказы үргүлчүлээрин документиде айыткан. Чаартылгаларны бүгү-ниити бадылаашкынының үезинде илергейлеттинген тура-сорукка дүүштүр демократтыг арга-биле боттандырар дээн. Франция делегей аренazынга болунуң эвилелдеринге шынчы болбушаан, шериг блоктарын хары угла дүжүрер сорулга-биле тайбын дээш база боо-чепсектерни дүжүрер дээш демисежир, Европага болгаш делегейге күштерниң деңболурун хандырарынга, чурт бүрүзүнүң айыыл чок чоруунга идигни бээр ужурлуг деп ийи партиялар-ның санап турарын медеглелде демдеглээн.

Президент Ф. Миттеранның даргалааны-биле Францияның чаа чазааның бирги хуралы Парижке болуп эрткен.

ШЫҢГЫЫ БУРУУ ШАПКАН

БАГДАД. (СЭТА). Ирактың Багдад чоогунда ядролуг эртем-шинчилел төвүнче Израильдиң шериг самолёттарының дээрбечи ёзу-биле халдааның чугаалажып көөрү-биле чыылдырган Арабтар аразының парламент эвилелиниң онза сессиязы ажылын дооскан.

Иракче израиль шериглерниң дээрбечи халдаашкынын шыңгыы буруу шапкан резолюцияны сессияның киржикчилери хүлээп алган. Сионизмниң болгаш америк империализминиң агрессиязынга удур демиселди бүгү араб чурттар күштелдирин, Иракка бүгү талалыг дузаламчыны көргүзер ужурлуг деп, ол документиде айыткан.

Израильди Каттышкан Штаттар политика, экономика болгаш шериг талазы-биле деткип турарынга удур шиитпирлиг хемчеглерни алырынче, АКШ-ка удур идепкейлиг хөделиринче ужуражыышкынның киржикчилери араб чурттарның чазактарын кыйгырган. Американың Каттышкан Штаттарынче нефть чорударын соксадыры, америк банкыларда араб чурттарның акша-хөреңгизин дедир шилчидип алыры, араб делегейге америк салдарга удур демиселде хемчеглерге хамааржыр.

Кэмп-Дэвидтиң өскерликчи дугуржулгаларынга удур демиселди күштедиреринге араб чурттарның аразында амгы чөрүлдээлерни чайладыры эргежок чугула деп, сессияның киржикчилери санаан. Дүрүм ёзугаар кара чаңгыс төлээлекчизиниң — Палестинаны хостаар организацияның удуртулгазы-биле национал эргелери дээш Палестинаның араб чонунуң демиселин деткиирин улам-на күштелдирери база эргежок чугула деп, делегаттар демдеглээн.

Ядролуг энергия талазы-биле Израильдиң болгаш Мурнуу Африканың расистиг ёзу-чурумунуң кады ажылдажылгазының айыылдыг характерин сессияның киржикчилери айыткан болгаш Израильдиң ядролуг дериишкиннерин Атомнуг энергия талазы-биле делегей агентилелиниң контролюнга киирерин, ядролуг энергияны Израиль бодунуң дайын сорулгаларынга кажан-даа ажыглавазының магадылалын хандырарын Каттышкан Нацияларның Организациязындан негээн.

Кооператив шимчээшкини

ЛУСАКА. (СЭТА). Кооператив шимчээшкини — чурттуң экономиктиг хамаарышпас чоруун хандырарынга чугула бааза болуп турар деп, Замбияның президентизи К. Каунда медеглээн. Улус массалар боттарының организацияларынга шиитпирлерни хүлээп алырынга дорт киржип турар болганда, кооперативтерни тургузарын база хөгжүдерин чазак бүгү тала-биле деткиир апаар деп, ол демдеглээн.

Чазактың экономиктиг политиказынга моондак кылырын соксадырынче чер-черле бүдүрүлге ээлерин К. Каунда кыйгырган.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Республиканың сураглыг курорту Карловы Варыда Бальнеологтуг 18 санаторийлер бар. Аңаа бо чылын чурт иштинден болгаш даштыкыдан 90 муң кижи дыштаныр. Дыштанырлар колдуунда чайгы үеде келир-даа болза, курорт будун чыл дургузунда ажылдап турар.
600 чыл болган курорт ам-даа номей туттунуп турар.
ЧУРУКТА: Карловы Варының ниити хевири.
ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БРЮСЕЛЬ. Бельгияның экономиказы үргүлчүлелдиг бадыышкында таварышкан деп, чурттуң премьер-министри М. Эйскенс миннир ужурга таварышкан. Национал телевидениеге чүве чугаалап тургаш, ол чуртта 400 муң ажыл чоктар бар, күрүне бюджединиң чедишпези өзүп турар, биче болгаш ортумак фирмаларның хоозураашкынының саны көвүдеп турар деп медеглээн.

«Суар» солунуң дыңнадып турары-биле алырга, тудуг үлетпүрүнде онза аар байдал тургустунган. 50 муң ажыг кижи, азы адырның ажылчы чоннарының бештиң бир кезээ ажыл чок. 30 муң ажыг тудугжулар кызырган ажыл неделязынче шилчиттирген.

БЕЙРУТ. Сирия Араб Республиканың Улус совединиң делегациязының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалазы-биле Совет Эвилелинге чорааны ийи күрүнелерниң аразында хөй талалыг найыралдыг харылзааларны хөгжүдериниң оруунга чаа чугула базым болган деп, САР-ның Улус совединиң даргазы М. Халид Бейруттуң «Аш-Шааб» солуунга берген интервьюзунга медеглээн.

Ийи чурттарның парламентарийлериниң ужуражыышкыны сөөлгү үеде делегей байдалының, ылангыя Вашингтоннуң болгаш Тель-Авивтиң башкарыкчы бөлүктериниң агрессчи угланыышкынының болдурганы Чоокку Чөөн чүкте байдалдың чидиглээгени-биле холбаштыр онза ужур-дузалыг болган деп, ол чугаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. Америк журнал «Авиэйшн уик энд спейс текнолоджи» болза, Пекин пентагонуң эң улуг херээ күүседикчизи «Боинг» корпорация-биле мурнунда садып алган «Боинг-737» болгаш «Боинг-747» самолёттарга артык кезектерни Кыдатка бүдүрер дугайын дугуржуп алган деп дыңнадып турар. Чедип алдынган дугуржулгалар ёзугаар бөлүк кыдат специалистер ол америк авиатуруг компанияларның заводтарынга өөредилге курзун база эртер. Моон-биле холбаштыр журнал «Кыдат шериг-даа, хамааты-даа сорулгаларга ажыглаар болунуң чаа самолёдун ажылдап кылып алырын шагда-ла күзеп турар» деп демдеглээн.

МАНАГУА. Гондураста чаштынып алган чепсектиг контрреволюсчу дээрбечилер Никарагуаның девискээринче диверсиялар кылырын үргүлчүлеп турар. Олар тайбын чурттакчыларны терроралап, сандинчи улусчу армияның солдаттарын өлүрүп турарлар.

Чепсектиг ужен өлүрүкчүлер Никарагуаның Мадрис департаментизиниң кызыгаар чоогунда суурунче халдаан. Дээрбечилер, чеди кижини, оон иштинде бир херээжен кижини болгаш уругну өлүрген. Манагуадан мурнуу-чөөн талаже 23 км черге өске контрреволюсчу бөлүк орукка кедээшкин кылгаш, ийи милиционерни боолап кaан. Айыыл чок чорук органнарының ажылдааның түңнелинде элээн хөй дээрбечилер үзүткаттынган.

МАНИЛА. Парлалгада информацияны ёзугаар алырга, Филиппиннерниң шериг эрге-чагыргалары президент соңгулдаларының бүдүүзү июнь 16-да «Скорпион» деп чажырган аттыг операция кылган, ол болуп турда Минданао ортулуктуң мурнуу талазынга хөделип турган неминчи бөлүктүң баштыңнарын тудуп хоругдаан. Ол бөлүк «Чаа улусчу армия» (ННА) дээр чүвениң составында кирип турар. Ол үеде хураап алган документилер болгаш тутугганнарның өчүктери болза ННА-ның тайбын чурттакчыларны чоокта чаа кучулеп турган чорукка киришкениниң база херечилеп турар.

ТОКИО. Японияның Коммунистиг партиязындан япон парламентиниң депутаттарының делегациязын АКШ-тың Йокотта шериг-агаар баазазынче киирериндэн америк шериг эрге-чагыргалары ойталаан. ЯКП-ның төлээлекчилери ол баазада америк ядролуг чепсек дүрүмден дашкаар кадагалаттынып турар дээр дугайында парлалгага уңуп келген медээниң хыналдазын кылыр деп турган. АКШ-тың шериг командылалының парламентарийлерниң негелдезин хандырарындан ойталаан чоруу Япониянын девискээринде америк ядролуг чепсекти тургусканының хөй-ниитиге билдингир апарган ол фактызын АКШ-тың чажырар дээш оралдажыышкынын херечилеп турар-дыр деп, ЯКП ТК-ның президиумунуң даргазының оралакчызы К. Уэда мааңа медеглээн.

МАПУТУ. Мурнуу Африка Республиканың расистиг эрге-чагыргалары Наталь провинциязында индий национал конгрессиниң салбырының президентизи Ч. Севперсадхтың беш чыл иштинде хөй-ниитичи болгаш политиктиг ажыл-чорудулга кылырын хоруп каан. Дурбандан келген медээлер ёзугаар Ч. Севперсадхка удур ол хемчегни оон дарлаткан ак кештиг эвес чоннуң амыдырал байдалын экижидери дээш идепкейлиг демиселиниң ужун ажыглаан болуп турар. Ындыг хемчегге ол мурнунда база онаажып чораан.

Республиканың культура амыдыралы

ҮРЕР ХӨГЖҮМ КОНЦЕРТИ

Бо чылын бистиң республикавыстың уран чүүлүнде моон мурнунда практикалаваан чаа чүүлдер болуп турары өөрүнчүг. Оон чижээнге эрткен дыштаныр хүнде Кызылдың Н. Гастелло аттыг культураның болгаш дыштаныышканың парыгынга болган үрер хөгжүмнүң концертин чугаалаар апаар.

Тыва АССР-ниң Культура министерствозу, республиканың ыраажылар ниитилели, Кызыл хоорkүүскомунуң культура килдизи ону «Дайын өртү болбазын» деп темага организастап эрттирген. Анаа Кызылдың уран чүүл училищезиниң, Кызыл гарнизонунуң шериг оркестрлери киришкен.

А. Александровтуң «Ыдыктыг дайын» деп марыжы Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Иван Григорьевич Мининниң дирижёрлааны-биле паркка делгем өткүт чаңгыланып үнген. Шөлдү доолдур чыглып келген чоннуң адыш часкааш кыны аңаа улашкан.

Даараазында М. Блантерниң «Фронт чоогунуң арыынга», Б. Мокроусовтуң «Кыйгылыг даш», М. Фрадкинниң «Днепр дугайында ыры» деп ырларын хөй кижи киржикчилиг каттышкан улуг үрер хөгжүм оркестри чамдыкта сүрлүг күштүг, чамдыкта уян, чымчак кылдыр күүсеткен соонда, Г. Пономаренконуң «Орус нелер», «Волгоградта хадыннар өзүп турар» деп ырларын Бүгү-российның уран чогаал конкурузунуң лауреады Вера Матюшкина тааланчыг кылдыр күүсеткен.

Концерттиң башкарыкчызы —Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы С. Кондинкин В. Соловьев-Седойнуң «Айлан кушкаш», «Дайынчы өңнүктерим кайда силер» деп ырларын Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, Читаан чададып келген И. Карпенко күүседирин чарлапкан... Д. Тухмановтуң «Тиилелгениң хүнү» шериг кезээниң солизи В. Климов күүсеткен.

Оркестрге В. Соловьев-Седойнуң «Москва чоогунуң кежээлери» деп ырызының аялгазын ойнай бээрге, аңаа келгеннер база деңге ырлажып турганнар.

«Амыдырал, сенээ ынак мен». Аялгазы Э. Колмановскийниң. Күүседдеде Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи И. Константинов деп чарлаптарга, чыылган чон ону эки билир болгаш адыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

Ол-ла ырыны дөрт солистер ырлажы бээрге, И. Минин хая көрнүп келгеш чыылган чонче дирижёрлаан холун бедик көдүрүптерге, хөйнүң күштүг үнү кады диңмиттели берген.

Бо баштайгы эгелээшкинни чылдың-на чаңчыл кылдыр эрттирер деп шиитпирлээн.

Б. СААЯ.

ПЛАСТИНКАДА ТЫВА АЯЛГАЛАР

Грампластинкаларның «Мелодия» деп бүгү-эвилел фирмазы бо чылдың үшкү кварталында ийи чүс ажыг дискаларны кылып үндүрер. Оларның аразында ниитилел-политиктиг болгаш документалдыг бижилгелер, «СЭКП-ниң төөгүзүнүң» документилериниң үнүг бижилгезиниң бирги болгаш ийиги үндүрүлгелери база бар.

Оон ыңай ССРЭ улустарының уран чүүлүн, симфония болгаш опера база хөйнүң ыры музыкаларын, эстраданы, өөредилге бижидилгелерин калбаа-биле кирип турар.

Чаа пластинкалар аразында «Тыва аас чогаалы» деп комплектиниң үш дисказы база бар. Ында янзы-бүрү тыва аялгалар чаңгыланып турар. Оларның күүседикчилери О. Хунаштаар-оол, А. Доспан, В. Хуурак болгаш өскелер-даа.

Л. АЛЕНКИН.

Москва.

«АВТО-МОТО-РЕТРО-3»

Латви ССР. Курорт хоорай Юрмалада «Авто-мото-ретро-3» деп делгелге ажыттынган. Шеверлерниң катап чаартып тургускулааны эрги автомобильдерни, мотоциклдерни оюннарның болгаш атракционнарның «Дайле» ордузунда делгээн. Ол делгелгени Латвияның автомотониитилелиниң Ригада эрги автомобильдер болгаш мотоциклдер ээлериниң клуву организастаан. Ында колдуунда-ла дүргениниң рекордтарын тургускулаан, шаңналдарны янзы-бүрү маргылдааларга ап келген эрги машиналар бооп турар.

ЧУРУКТА: Юрмалада автомобильдер болгаш мотоциклдер делгелгезинде.

В. Лиоищиниң фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АГИТБРИГАДА МАЛЧЫННАРДА

«Ак-Туруг» совхоз хөй кыргылдазынче районда мурнап кирген. Хойларын кыргыдып, чүгүрүп алган малчыннар сериин өъттүг, көктүг чайлагларже көжүп чеде бергеннер. Чамдыктары хойларын тайгаладып үнеринге белеткенип турарлар. Ырак черлерде хонгулаан малчыннарның амыдыралынче совхозтуң удуртукчулары сагыш салып, улуг дузаны чедирип турарлар.

Чоокта чаа Культура бажыңының директору Ю. Очур-оол, уран чүүл удуртукчузу О. Кара-кыс баштаан «Малчын» агитбригада малчыннарның кол чайлаглары — Кара-Суг, Кожай, Кара-Дытта сүт-бараан фермазынга оюн-концертин көргүскеннер. Садыгжылар ол черлерге база аъш-чем, өске-даа бараан аймаан садып чорааннар. Концерт эгелээриниң мурнунда ажылчын комитединиң даргазы, агитбригада кежигүнү Р. Кошкар-оол бо чылдың беш айларында малчыннарның көргүзүглерин түңнеп, моон соңгаар оларның мурнунда сорулгаларны тайылбырлап берген. Делегей байдалының дугайында кыска медээ кылган соонда концерт эгелээн.

Н. Артыпаның «Кежээки хаяа», Н. Чигжиттиң «Малчын угбамга», А. Чалбааның тыгыдын, В. Анай-оолдуң «Чылгычының ырызын», О. Кара-кыстың удурткан танцы бөлүүнден «Декей-оо», «Улуг-Хемим — Енисейим» база моол, алтай улустуң таппыларын, С. Сандан-оолдуң шөйген демир сывырындак кырынга көргүзүглерин база жонглёрлап ойнааның чон улуг сонуургал-биле хүлээп көрген.

Ол-ла агитбригада чоокта чаа Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилеринге база аалдап чораан. Ждановчулар аалчыларның концертин сонуургаан.

М. АРТАА.

Улуг-Хем район.

ПРАКТИКАЗЫНДА

Кызылдың медицина училищезиниң сестралар салбырының дөрт бөлүүнүң сургуулдары эрткен айның төнчүзүнде республиканың янзы-бүрү булуңнарынче практикалаарыбиле аъттанганнар. Чөөн-Хемчиктиң Чадаанада район эмнелгезинге 25 кижи келген. Оларны үш бөлүкке үскеш, нитти аарыглар, уруглар болгаш кезип эмнээр салбырларже чоруткан.

Оларның практиказы алды неделя уламчылаар. Сургуулдарның практиказы эгелээнден бээр элээн үе эрткен. Олар бедик мергежилдиг улуг эмчилерниң болгаш фельдшерлерниң дузазы-биле теорияга өөренген билиин практикага холбап турар. Бир эвес кымбир сургуул практиказын кандыг-бир даалганы күүсетпээн болза, теорияга өөретпекеш, а ол-ла бүгү чүүлдү боду тускайлаң кылыр кылдыр негеп турар. Хирургия салбырының сестралары Чечек Тюлюш, Мария Шожал, нитти аарыглар салбырындан Зинаида Кужугет, Алевтина Сат, Уруглар салбырындан Зоя Сарыглар, Светлана Чимит, пели-сад эмчизи Долзат Ооржак дээш өскелер-даа сургуулдарга боттарының арга-дуржулгазын дамчыдып, найыралдыг ажылдаан.

Сургуулдар чүгле ажылдаары-биле кызыгаарланмайн, дээди болгаш ортумак эртемниг эмчилерниң лекция, беседаларынга база конференцияларга олуржуру чаңчыл болу берген. Эмнелгениң чөвүлел хуралдары бо-ла болур. Практикантылар аңаа база идепкейлиг киржирлер. Олар эмчи сестраларының ээлчеглиг дежурныйлаашкынынга доктаамал киржип, хүлээндирген даалгаларын чажам дивес күүседип турар.

Бөжүүлүга бажыңының болгаш кезип эмнээр салбырының ажылы нарын. Маңаа эмчи кижиниң кичээнгейи, мергежилиң ханы билири негеттинер. Сургуулдарга ук салбырларның эмчилери бо талазы-биле тодаргай тайылбырны кылып, оларның бот-тускайлаң ажылдаарынче кол кичээнгейни салган. Практикантылардан Лориса Сат, Алевтина Хертек, Рита Үидезин, Байлак-кыс Сат, Назынмаа Тюлюш, Антонина Сат, Светлана Соскур-оол, Нина Ондар олар өскелерге үлегерлиг.

МОНГУШ.

БИСТИИНГЕ ЧОРААН

Барыын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалык суурда Культура бажыңының «Хемчик» аттыг ырының болгаш танцының улусчу ансамблиниң бот-тывынгыр артистери чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң база бир улуг ажылагыйы «Чыраа-Бажы» совхозтуң төвү Чыраа-Бажы суурга кээп концерт көргүскеннер.

Барыын - Хемчиктилерниң концертин улуг-биче көрүкчүлер улуг сонуургал-биле сеткил ханып көргеннер. Номер бүрүзү чедимчелиг күүсеттинген болгаш диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле үдеп турган.

Бо концертти көрүп ора, шынап-ла, ооң программазының байлааны, национал хевирлиин, социалистиг утказы-биле шыңгыы кижи доораан эскерип каар.

Ансамбль ук концертти М. Доржунуң сөзүнге Р. Кенденбильдиң бижээни «Аяк шайны» хөйнүң ыры болгаш танцы бөлүүнүң күүселдези-биле ажыткан кижиниң сеткил-сагыжын доораан-на хаара тудуп, хайныктырар.

Тыва чоннуң ээлдек-эвилени, хүндүлээчели, чаагай чаңчылдары кести хонуп кээр. Тываның улустуң ыры «Таңдым турданы» хөй үнге күүсеткени улуг чоргааралды болдурган.

Танцы бөлүүнүң оолдар, кыстары А. Чыргал-оолдуң аялгазы-биле «Ча-согун адыкчыларын», Н. Аксёновтуң аялгазынга «Ээлдек шыңгыраашты», С. Шактарның аялгазында «Долаана» болгаш Б. Каадыр-оолдуң аялгазы-биле «Хемчиктиң чалгыглары» деп танцыларны күүсеткилээни улуг үнелелди ап, адыш часкаашкыннары чиртинейниң тургулаан.

Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Дырышпан Моңгуштуң дошпулуур-биле сыгыт, хөөмей сырыналып чаңгыланды. Аныяк оол Данил Хомушкуннуң сыгыт күүселдези база-ла оон калышпас. Аныяк ыраажы Чойганмаа Көгелдиң күүсеткени чаа ыры «Кызыл Мажалыым», моол улустуң ыры «Коңгулуурлар» болгаш Раиса Сат биле Владимир Чысымманың тыва улустуң «Ырлажылы» деп ырын күүсеткени тааланчыг. Ук ансамбльде онзагай чаа чүүл болза «Тыва улустуң аян ырлары» деп уран хевирни фольклоржу ансамбльдиң күүседип көргүскени болур.

М. ОСУР-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

ССРЭ-ниң шыдыраа федерациязының медеглели

ФИДЕ-ниң (Делегейниң шыдыраа федерациязының) президентизи Ф. Олафссонуң шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги вери дээш маргылдааны бир ай соңгаарладыр дугайында июнь 12-де хүлээп алган шиитпиринге ССРЭ-ниң шыдыраа федерациязы удурланган. Ол шиитпирни ФИДЕ-ниң чиңгине ассамблеязының 1979 чылда хүлээп алган чурумунуң каржы хажыдыышкыны деп федерация көрүп турар.

Делегей чемпиону, а ол ышкаш кордакчы чурумнуң 2-2 пунктузунга дүүштүр кандыгдаа чылдагаан чокка доктааткан хуусааларда ойнаарын бадыткаан турганнары билдингир. Ол ышкаш чурумнуң 2—34 пунктузун ёзугаар маргылдааның киржикчизиниң болгаш ооң федерациязының ойнакчының келбейн барганының кандыг-даа чылдактарын тайылбырларын ФИДЕ хүлээп албас ужурлуг.

ФИДЕ-ниң президентизи болуунуң эргелерин эрттир ажылаан деп ССРЭ-ниң шыдыраа федерациязының медеглелинде айыткан. Чүл дээрге маргылдааның хуусаазын соңгаарладыр дугайында шиитпирни ол политиктиг чылдагааннарны барымдаалап хүлээп алган. Ынчаарга ФИДЕ-ниң Уставының 1—2 чүүлү ФИДЕ чүгле шыдыраа талазы-биле ажылчорудулганы чорудар деп доктааткан. Маргылдаага белеткел үезинде ооң чурумун Олафссон чүгле бир дугаар үреп турары бо эвес.

Мындыг таварылгада ССРЭ-ниң шыдыраа федерациязы ФИДЕ-ниң күүсекчи комитединиң онза хуралын чылдыгары болгаш буруу шиитпирни солуурун чугула деп медеглээн.

(СЭТА).

ЫРАККЫ СУУРДА ТЕЛЕВИЗОР, ГАЗ

Республиканың эң ырак суурларының бирээзи болур Кызыл-Хая суур долгандыр бедик тайга сыннарлыг черде турар. Ынчалзажок оон чурттакчылары бо чылдың июнь он бирден эгелеп телевизор дамчыштыр Москвадан дамчыдылганы көөр аас-кежиктиг болган. Телевизорнуң көргүзери тода болгаш ыыналыры эки. Улуг, биче кижилер ам бажыңнарынга олурган-ла чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннарны, ажыктыг, солун теледамчыдылгаларны көрүп, ыыннаар аргалыг болганнар.

Суурнуң чурттакчыларынга чоокта чаа база бир өөрүшкүлүг чүүл хандырылганы кылган. Ол болза үжен ажыг бажыңнарга газты кииргени болур. Чоокку үелерде чоорту бапык бүгү чурттакчылар, харыннаа чамдык кыштагларда малчыннар безин телевизор болгаш газ-биле хандыртынары чугаажок.

Бо болза ам, чазактың чоннуң чаагай чорууң экижилер талазы-биле ээ сагыш салыышкының тодаргай боттуг херечизи, херек кырында бопдаңмыышкыны болур.

У-Д. ИРГИТ.

НАЙЫРАЛДЫҢ ХЕРЕЧИЗИ

Литератураның болгаш уран чүүлдүң Т. Г. Шевченкога тураскааткан байырлалы бо чылдан эгелээш «Хостуг, чаа улуг ег-бүледе» деп девиз-биле эртер. Аңаа бүгү-ле эвилелдешкен болгаш акы-дуңма республикалардан болгаш Т. Г. Шевченконуң аңгы-аңгы чылдарда барып турганы хоорай, суурлардан төлээлекчилер киржир. Байырлалдың кол-ла сорулгазы — шүлүкчүнүң чогаадыкчы ажылын бистиң улуг Төрээн чуртувустуң улустарынга калбаа-биле нептередип суртаалдаары.

Тываның культура ажылдакчылары тыва чоннуң ортузунга украин шүлүкчүнүң чогаалдарын таныштырып, тарадыр талазы-биле ээвш эвес ажылды кылган: 1954, 1961, 1964 чылдарда улуг шүлүкчүге тураскааткан хүннерни Тывага демдеглеп эрттиргилээн. Т. Г. Шевченконуң чогаалдарын өөредилгени төрээн чогаал компарында кирген. Оон шүлүктерин үе-үеде парлалгага чырыдып, шүлүкчүнүң чогаадыкчы болгаш амыдыралчы оруун бижээн. Шевченконуң поэзиязы тыва шүлүкчүлерниң чогаадыкчы ажылынга улуг рольду ойнаан дээрзин Тываның чогаалчылары демдеглеп турар.

Тываның найысылалы Кызылдың бир кудумчузун украин шүлүкчүнүң ады-биле адааны тыва болгаш украин улустуң быжыг найыралын база улам көскү херечилеп турар.

Т. Г. Шевченконуң чогаалдарын тыва помчукчуларга нептередир талазы-биле кылып чорудуп турар ажыл-херектер украин чонга дээн өөрүнчүг.

П. ДУБИНКА.

Украин ССР, Жданов хоорай.

ҮРЕЛИП ТУРАР

Төөгүнүң тураскаалдарын камгалап, калагалаары —бүгү-ниитиниң херээ. Ынчангаш ону чурумчулары-биле районнар болгаш хоорайлар күүскомнарының чанында түскай организациялары тургустунган. А шынында Тес-Хем биле Эрзин районнарда ындыг организацияларның чүгүм канчаар ажылдап турары билдинмес. Маңаа хамаарыштыр бодумнуң бодалыңы бижикседим.

Бо районнарның девискээринде базырыктар хөй. «Тес-Хем» совхозтуң Самагалдай суурнуң чоогунда ындыг базырыктар база бар. Олар ам бар бе? Шинчилеттинмээн ол даш хөрүмнарны тудуг материалдары кылдыр ажыглап каапкан. Оларны ап турда, чамдык базырыктарга эт-херекселдер тывылганың көрген улус чугаалажып турар. Чижээ, эт-херекселдер, бижиктер, согун баштары болгаш өске-даа чүүлдер бар болгулаан.

Шара-Нур чанында, Агар дагның мурнуу ужунда, Эрзинниң Нарында, Бачык, Сайгал ынчалдыр эрте-бурунгу бижиктиг хаалар, куйлар, базырыктар бо-ла таварышкылаар. Самагалдайның Хөл-Өөжу деп черге теве ышкаш хая турган. Ол ам үрелген.

Төөгүлүг черлерни хайгаараалга эки албайн, чон ортузунга суртаал ажылын чоруптаанындан ол черлерде базырыктар, куйлар, бижиктиг хаалар үрелип турар. Ынчангаш Эрзин, Тес-Хем районнарның девискээрлеринде төөгү тураскаалдарын кадагалап, камгалаар талазы-биле хамаатыг хемчеглерни ап чорударын — ол ажылды харылап турар харыысалгалыг ажылдакчылар мегеттинип турар.

Т. КУНГА.

Тес-Хем район.

МОРКОВЬ—ЭМ ШЫНАРЛЫГ

Сүме

Морковь калыкшылга ажыктыг болгаш эм шынарлыг. Эм кылдыр ооң дазыл-чемижин, бүрүзүн болгаш үрезинин ажыглаар. Морковь— каротин (витамин А) алырынга кол үнүш. Морковьтуң дазылында С, К, РР, витаминнер, В витамининиң бөлүү болгаш минералдыг дустар, ферментилер, эфирлиг үс бар.

Хайындырган-даа, чиг-даа морковь, а база оон хандызы поливитамин ышкаш дээштиг. Халдавырлыг аарыглардан камгаланырынга ол база дузалыг. Ол ышкаш морковьту чем хайындырарынга, янзы-бүрү халдавырлыг аарыгга удур организмниң быжыктырарынга ажыглаар. Оон аңгыда ону карактарның шоон экижидеринге, бүүректер болгаш баар дашталганда, чүрек-дамырлары база тыныш оруу аараанда эм кылдыр херегләэр. Хайындырбаан хандыны мёд азы чигир-биле холааш, столовая шопулаа ниитин хүнде каш-даа катап ижип болур. Уругларга аш ижиктиге ижиртир. Хан эвээжээнде болгаш астения аарыынга база ажыглаар.

Тырткан морковьту балыг, язва, ыжык эмнээринге, ооң хандызынга каш дамды лимон хандызын немээш, баш дүгүнүң өзеринге, секпилдер арыглаарынга ажыглап болур. Морковьтуң бүрүзүн хандылдыр хайындыргаш, баштың чуңгаан өндиреринге ажыглаар.

Морковь-биле эмнеир болгаш ооң перепараттарын ажыглаар таварылгада, эмчи-биле консультацияны ыяап-ла чорутса эки.

С. ВОЙНОВСКИЙ,

медицина эртемниниң кандидаты.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

РСФСР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң дээди өөредилге черлеринче хүлдүскү болгаш боттөөредилге-биле өөренирин күзээннерден билдирикшкиниң Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу хүлээп ап турар.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының Москваның технологтиг институду; чоннуң амыдырал хандырылгазының Ыраккы-Чөөн чүк институду; Омскиниң технология институду.

Ук институттар механика-технология, инженер-экономика, дааргылыг кылгыларның технологиязы, ыяш болбаазырадырының, амыдыралга ажыглаар радиоэлектронугу аппаратураларның септелгезиниң, ажаалдазының технологиязы деп факультеттерлиг.

Чурттуң дээди өөредилге черлеринче кирерлерин ниити негелде ёзугаар хүлээп алыр.

Билдириишкинин болгаш документилерни чорудар адрези: Кызыл хоорай, Дружба, № 59, Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу. № 2-41-74 телефон-биле айтырып болур.

Гусь-Хрустальдың Күш ажылдың Кызыл Тук орденниг пөс-таавы комбинадының профессионал училищези артыкчыларның, дескилекчилерниң, ораакчыларның мергежилинге өөредири-биле чыылданы чорудуп турар.

8-10 класс доосказ, 15-теп 18 хар чедир назылыг уруглары училищеге хүлээп алыр.

Өөренир хуусаазы — 1 чылдан 2 чыл чедир.

6 ай дургузунда сургуулдар 32 рубльдиг стипендиязын алыр. 6 ай өөренгенниниң соонда, олар кылганың барымдаалап шалың алыр. Ол шалыңның хемчээли 100 рубль чедер. Училищени дооскай соонда шалың 180-200 рубль болур.

Кежээки пөс-таавы техникуму болгаш ажылчын аныяктарның школазы комбинатта ажылдап турар.

Сургуулдарны халас общежитие болгаш аъш-чем-биле хандырар.

Өөренир черинге чедир орук төлезиниң училище төлеп бээр.

Дараазында документилерни кожар:

Паспорт азы төрүттүнгениниң дугайында херечилел.

Эртемниң дугайында херечилел.

Чурттап турар черинден болгаш ег-бүлезиниң кежигүннериниң дугайында справка.

3×4 хемчээлдиг алды фоточуруk.

Районнуң соцхандырылга черинден справка (бир эвес ол шуут өскүс азы адазы Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалиди болза өөредилге доозулгуже ону халас чемгерер.

Өөренип кирерин күзээннер паспортун азы төрүттүнгениниң дугайында херечилелдерин пөс-таавы комбинадының төлээлекчизинге июнь 28-ке чедир эккеп бээр. **Оон адрези:** Кызыл хоорай, «Мөңгүлек» гостиницазы, 403 дугаар өрээл.

Тываның кедээ ажыл-агый техникуму 1981-1982 өөредилге чылында Абаканның кедээ ажыл-агый техникумунуң мелиораторлар белеткээр салбырынга өөренирин күзээн, 10 класс доосканнарны немей чыып турар.

Хүлээп алырының чуруму — түскай ортумак өөредилге черлеринин-биле дөмей.

Кирерниң экзаменнерин Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумга август 1-ден 20-ге чедир чорудар.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Кедээ ажыл-агый техникуму. Телефоннар: 2-36-04; 2-55-93.

ЧАРЛАЛ

Июнь 27-де эртенгиниң 10 шакта, Тываның күрүне филармониязынга республиканың бирги хөөмей фестивалы эгелээр.

Фестивальга Башкир, Калмык, Тыва АССР-лерниң, Даг-Алтай, Хакас автономнуг областарының болгаш Иркутск областың хөөмейжилери киржир.

Июнь 28-те, кежээ 7 шакта, республиканың хөгжүм-шии театрынга Тываның комсомол шаңналының лауреады, кургуленниң ырының болгаш танцының «Саян» ансамблиниң база совет ырының Бүгү-россия «Сочи-80» конкурузунуң лауреады «Аян» ансамбльдың артистерниниң киржилгези-биле хөөмей фестивалының лауреаттарының концерти болур.

телевидение

ИЮНЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Ынак шүлүктеривис». 9.35 — «Бузээлээшкин». Уран-чечен фильм. 2-ги кезээ. Ийиги фильм — «Искра» операция». 10.45 — Документалдыг телефильм. 11.05 — «Кызыл гвоздика» ыры-хөгжүм ансамблиниң концерти. • 11.25 — Медээлер. 11.30—14.15— Чапсар. 14.15— Медээлер. 14.35 — «Сээң күш-ажылың — сээң бедииң. Кинопрограмма. 15.15 — Мурнуу Африканың хосталга хүнүнге. Замбияның артистериниң концерти. 15.40 — «Чайгы күш-ажылчы семестр эгелээн». Дамчыдылгага ВЛКСМ ТК-ның секретары Л. Швецова киржир. 16.10 — «Москва чоогунга ужуражыышкыннар». 16.40 — Мадагаскарның национал байырлалы — Хосталга хүнүнге. Кинопрограмма. 16.55 — «Маргылдаа клуву». 18.15 — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары чугаалап тур.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 19.10 — «Артомоновтарның херээ» деп телешииниң баштайгы көргүзүглези. М. Горькийниң ындыг аттыг романын ёзугаар. 1-ги кезээ. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Кинокөрүкчүнүң эдеринчизи». 22.25 — Бөгүн делегейде. 22.40-23.55—Балет артистериниң делегейниң IV конкурузунуң түңнел концерти. 2-ги кезээ.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Фильмнерни — уругларга. «Шарда уруг». Уран-чечен фильм. 13.00 — Киев филармониязының «Гармония» ансамблиниң концерти. 13.35 — Документалдыг телефильмнер программазы. 14.25 — «Акша шыгжакчызы». М. Лермонтовтуң шүлүглелин болгаш Б. Асафьевтиң операзын ёзугаар хөгжүмнүг телефильм. 15.25 — «Москва болгаш москвачылар». 15.55—17.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — «Аныяк ленинчилер». 18.00 — «Тываның экраннарында». 18.15 — «Чаагайжыдылгага — хүн бүрүнүң кичээнгейи». 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Совет аныяктар хүнүнге ВЛКСМ обкомунуң секретары З. Ш. Ондарның чугаазы. 18.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 — «Төрээн чуртум кайгамчыы». Уран чүүл мастерлериниң концерти. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Фиктиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 —«Мону шыдаар силер», Чогаадыкчылар конкурузу. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Бодундан айтыр». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 23—28 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 26—28 градус чылыг болур. Хаттың күжү кошкак.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮНЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Бистер ышкаш, ындыгаар!» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Бабаның болгаш 40 дээрбечилерниң ужуралдары» (2 сериялыг) 9.30, 17.40, **«Кайгамчык чараш Василиса»** 13.00, **«Бут хемден Висла чедир»** (2 сериялыг) 14.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 10.00, **«Холуң кедур!»** 15.00, **«Истелге»** 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Ада-чуртка бараан болбушаан» 14.00, 15.40, 17.20 (узаткан) 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьлыгның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тудуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үжүктер килдизиниң 2-31-75, сагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1269.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01137